

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Ondřej Kulík

Bakalářská práce

**Otto Katz alias André Simone – šedá eminence
komunistické internacionály**

Vedoucí práce: Mgr. Jan Kašpar

Praha 2009

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu mé práce Mgr. Janu Kašparovi za jeho trpělivost.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 26.1.2009

.....
podpis

Obsah

1a. Motto.....	4
1b. Úvod.....	5
1. Otto Katz ale i André Simone.....	5
2. Prameny a literatura k životu a dílu Otty Katze – André Simona.....	8
3. Mládí Otty Katze a jeho přerod v socialistu.....	10
4. První cesta Otty Katze do Německa, sbírání nových zkušeností v socialisticko – komunistickém hnutí.....	12
5. Pražská epizoda – Otto Katz se připravuje na úlohu komunistického novináře.....	18
6. Druhá cesta do Německa a vstup do komunistické strany.....	21
7. Nová práce v Moskvě – výcvik na sovětského agenta a struktura sovětských tajných služeb.....	24
8. Návrat do jiného Německa.....	31
9. Nové úkoly v „imperialistických“ zemích.....	33
10. Španělská občanská válka, mezinárodní brigády.....	36
11. Druhá světová válka a přejmenování na André Simone.....	41
12. Poválečný návrat do Evropy a zpátky v Československu.....	44
13. Poslední monstproces – ve vedení protistátního spikleneckého centra.....	46
14. Závěr.....	53
15. Seznam příloh.....	54

1 a. Motto:

Andre Simone - číslo 1415

Číslo fondu národního archivu 595;

Andre Simone /Otto Katz/ - krátký životopis (*součást registru*)

Narodil se 27.května 1895 v Jistebnici, okres Tábor. Vychodil školu obecnou, část reálky v Praze, od 4. třídy reálky Plzni. Rok exportí akademie ve Vídni, kde vstoupil do socialistické studentské organizace.

V roce 1913 jako jednorozční dobrovolník v Přemyslu, jako socialista vyloučen z důstojnické školy. Dne 24. prosince 1914 raněn a po uzdravení desertoval. Od dubna 1915 žalářován po dobu 7. měsíců ve vojenské věznici v Praze. Potom před vynesením rozsudku trestně poslán na frontu.

V lednu 1919 jako vedoucí českého oddělení v nakladatelství G. G. Vogel. Posseneck v Durynsku, které vydávalo řadu odborných časopisů. Pro vedení stávky propuštěn. Za půl roku návrat do Prahy, kde pracoval u fy. Meva, kovoprůmysl, jako vedoucí korespondenčního oddělení.

Koncem roku 1921 odešel do Berlína jako svobodný novinář, vstoupil v r. 1922 do Komunistické strany Německa, pracoval v různých novinách.

Roku 1927 ředitelem divadla Ervina Piscatora. V r. 1928 vedoucím komunistického nakladatelství Universum. Napsal knihu DEVĚT MUŽŮ V LEDU /Expedice generála Nobile na severní pól/.

V roce 1931 v Moskvě nejdřív jako scenarista u společnosti Mežrabpomfilm, potom jako náměstek ředitele a několik měsíců jako úřadující ředitel u téže společnosti. Později jako korespondent dvou berlínských komunistických novin „Welt am Abend“, „Berlin am Morgen“. V té době hlavním redaktorem kolektivní knihy PATNÁCT ŽELEZNÝCH ROKŮ /k 15. výročí SSSR/.

V březnu 1933 poslán kominternou do Paříže, kde se stal sekretářem komitétu pro pomoc obětem fašismu a sekretářem „Protiprocesu“ pro tí lipskému procesu proti Dimitrovovi v Londýně. Autor knihy DIMITROV CONTRA GÖERING /Dimitrov contra Göeringovi/ /obhajoba Dimitrova, hlavním redaktorem HNĚDÉ KNIHY PROTI NACISTIOCKÉMU TERRORU V NĚMECKU odhalující skutečné žháře Reichstagu /knihy byla široce distribuována ilegálně v Německu/, dále autor DRUHÉ HNĚDÉ KNIHY, hlavní redaktor knihy HNĚDÁ SÍŤ /o páté koloně nacistické ve světě/.

V roce 1935 do Ameriky na organisování protinacistické práce, z které vyšla mezi jinými „Liga proti nacismu“ v Hollywoodu.

V roce 1936 do Španělska, kde zažil Francovo povstání v Barceloně. Zmocnil se 40.000 dokumentů nacistické organisace ve Španělsku /později knižně vydáno pod titulem SPIONE UND VERSCHWOERER IN SPANIEN – Špioni a spiklenci ve Španělsku/. Koncem roku 1936 zakladatelem a ředitelem „Agence Espagne“, oficiální tiskové kanceláře republiky španělské v zahraničí.

V roce 1937 vedoucím propagandy španělské republiky v Evropě, pracující přímo pod vedením ministerského předsedy Negrína. Zároveň zahraničním redaktorem francouzských novin „L'Ordre“.

V dubnu 1939 na přednáškové turné do Ameriky k získání finančních prostředků pro německé podzemní hnutí. Návrat do Evropy krátce před vypuknutím války, kde předal peníze do rukou s. Geerharta Eislera /řídí teď rozhlas a televizi v NDR/ v Paříži - Kolem 12 000 Dollarů.

Při vypuknutí války jako dobrovolník do čsl. armády ve Francii, odveden. Určen jako spolupracovník čsl. Informační kanceláře, kde pracoval do konce roku 1939. V té době zatčen, vězněn v koncentračním táboře, po intervenci ministra Georgese Mandela a ředitele L'Ordre vypovězen a pod policejním dozorem dopraven na loď v Marseille.

V květnu 1940 zatčen v Americe /New York/, propuštěn po složení kauce, potom zahájen deportační proces /vypovězení ze země/. Aby se vyhnul vypovězení, odejel koncem r. 1940 za přispění americké spisovatelské organizace do Mexika. Po dobu pobytu v Americe spolupracoval v komunistickém deníku „Daily Wolker“ a v komunistickém týdeníku „New Masses“, a napsal knihu J'ACCUSE. V Mexiku vstoupil do čsl.-mexické asociace, stal se členem výboru, prosadil vydávání měsíčníku „El Checoslovaco en Mexico“. Založil organizaci komunistů ze slovanských zemí, jejímž byl předsedou. Napsal knihy MUŽI EVROPY a RUSKÁ BITVA. Hlavním redaktorem ČERNÉ KNIHY O NACISTICKÉM TERORU vydané pod záštitou pres. Beneše a mexického presidenta Avila Camacha. Psal třikrát týdně o mezinárodní situaci v orgánu odborových organizací latinské Ameriky „El Popular“ a pod pseudonymem v komunistickém týdeníku „La voz de Mexico“.

V roce 1946 návrat do ČSR. Spolupracovník, pak redaktor Rudého práva. 1946 poslán jako delegát na Mírovou konferenci v Paříži. 1948 delegátem na Informační konferenci v Ženevě. Poslán jako zpravodaj nebo pro konání přednášek do Paříže, do Bruselu, do západního Německa, do východního Německa, do Polska, do Jugoslávie, do Bulharska. Též profesorem Vysoké školy politické. Později redaktorem časopisu „Svět v obrazech“ a zahraničním komentátorem v Československém rozhlasu.

(přepis stručného životopisu Otto Katze, který byl pořízen v roce 1981 pracovníky archivu KSČ při zakládání fondu osobní pozůstalosti popraveného a rehabilitovaného Katze, viz Příloha č. 1, pozn. OK)

1 b. Úvod

Otto Katz (též André Simone – viz dále) patřil k té generaci komunistů-zakladatelů, kteří o tom, že „když se kácí les, létají třísky“ nikdy nepochybovali. Omyly, přehmaty, lži a zločiny si tato generace komunistů legitimizovala skutečností, že jejich hlavním nepřítelem je (až na pragmatické výjimky – Pakt Molotov-Ribbentrop) celosvětový fašismus a německý nacismus se svými krutě antihumánními praktikami. Neuvědomovali si, že tzv. Dobro nelze „páchat“ a že ve jménu své „pravdy“ byli mnohde antihumánnější než jejich nepřítel.

Většina zmínek o Otto Katzovi zcela samozřejmě předpokládá, že byl naverbovaným agentem GPU-NKVD. Je to možné, dokonce pravděpodobné, ale bez důkazu by neměl být soud a vše, co Katz prováděl ve službách Kominterny, mohl docela dobře vykonávat jako nekritický ideový nadšenec. Za jistý klad mé práce považuji fakt, že jsem jako jediný mluvil na toto téma krátce před její smrtí s Katzovou dobrou známou a v té době poslední žijící a německy píšící židovskou spisovatelkou v Praze (z kischovské generace) Lenkou Reinerovou. Ona úzký vztah mezi Katzem a sovětskou rozvědkou (kontrarozvědkou) nejen připouští, ale považuje ho pro tu dobu za víceméně samozřejmý a logický.

Chtěl jsem Katzův osud vložit do kontextu dějin první poloviny 20. století. Jsem si plně vědom, že renomovaní historici nevnímají Johnsonovy Dějiny 20. století jako příliš relevantní pramen – považují ho spíše za výtečného popularizátora s tendenčním zánícením než za skutečného vědce. Já ve své práci Johnsona jako autora kontextu používám bohatě a bez výhrad, protože si myslím, že ty pasáže, které z něj doslova cituji, relevantní jsou, a navíc: dominantním tématem mé bakalářské práce je Otto Katz (André Simone) ne Paul Johnson.

Otto Katze jsem nesoudil ani neglorifikoval. Chtěl jsem se jen skromně pokusit, aby alespoň na chvíli vyšel z „úplného zapomnění“ (*viz poslední kapitola Přílohy č. 5, pozn. OK*).

1. Otto Katz ale také André Simone

André Simone, vlastním jménem Otto Katz, byl jedním z nejschopnějších propagandistů Kominterny, člověkem a komunistickým soudruhem, který působil téměř po celém světě. Jeho povolání novináře a také jeho snadný přístup do žurnalistických i jiných salonů, způsobený tehdejší oblibou levicového hnutí, mu umožnily časté kontakty s politiky, ale také s významnými osobnostmi (herci, novináři, režiséry, významnými průmyslníky i vědci) z téměř celého světa. Je proto až s podivem, že tento novinář a autor mnoha knih v několika jazycích, je v zemi, kde se narodil, téměř neznámou postavou.

André Simone se narodil na území Rakouska - Uherska koncem devatenáctého století stejně jako socialistické hnutí, jehož součástí (podle archivu KSČ) se také brzo stal. Do škol chodil v Čechách, ale i ve Vídni, kde se se socialismem poprvé seznámil. Mimo účasti na socialistických schůzích začíná také jeho literární činnost, která je zapříčiněna jeho styky a snad i přátelstvím se známým pražským spisovatelem Franzem Kafkou.¹ Protože navštěvoval také důstojnickou školu, byl do rakouské armády povolán hned na samém počátku první světové války. Válku přežil, ale její průběh a důsledky ho přesvědčily o tom, že nadešel čas na změnu současného společenského řádu. Po válce se tak plně dává do služeb nové ideologie: v Berlíně působil ve vydavatelském domě tzv. „rudého milionáře“ Münzenberga, poté v avantgardním divadle Erwina Piscatora, pak odjíždí, stejně jako mnoho jiných stejně postižených a poznamenaných, do mocenského centra světového komunismu, do sovětské Moskvy.

Podle všech dostupných informací v Moskvě získal znalosti pro své další působení po celém světě, stejně jako pro své úkoly, které v letech do konce druhé světové války plnil pro Komunistickou internacionálu (a GPU a NKVD) doslova po celém světě.²

Jeho jméno je zmiňováno snad pouze v souvislostech s jeho odsouzením společně s „protistátním spikleneckým centrem“ údajně vedeným Rudolfem Slánským, kdy byl popraven. V poslední době je také stále častěji spojován se smrtí Jana Masaryka. Možná je jeho relativně malá popularita spojena s tím, že od svého ilegálního pobytu ve Francii používal spolu se svým jménem Otto Katz ještě jméno André Simone, což je dosti matoucí. Zvláště, když hlavně po válce používal obě jména současně. Ve světě používal hlavně jméno André Simone, v Československu téměř výhradně jméno Otto Katz. Jeho poprava z rukou vlastních „soudruhů“ je jen poslední epizoda jeho bohatého a dosti dobrodružného života, a proto jsem se rozhodl, že se v této práci pokusím popsat, ale také pochopit tuto osobnost mezinárodního formátu, jež byla v předcházejících letech záměrně přecházena, zatajována a bagatelizována českými historiky a badateli.

Ani na mezinárodní scéně však André Simone není znám tak, jak by to odpovídalo jeho širokému záběru. Ač je André Simone vcelku ceněn mezi radikální levicí ve Španělsku a je známý i mezi stalinisty ve Francii, lpí na něm cejch zrádce mezinárodní komunistického hnutí, trockisty, sionisty, úchylkáře a protikomunistického agenta rovnou tří kapitalistických rozvědek – Velké Británie, Francie a Spojených států. I když většina důkazů mluví proti, a je i dosti nepravděpodobné, že by někdo pracoval pro dvě či více agentur najednou, pro většinu

¹ Ondřej Neff, Výročí vraždy Jana Masaryka, bulletin KDU-ČSL, březen 2001

² Milan Churáň; Encyklopedie špionáže, Libri, str.320

levicově smýšlejících Francouzů imperialisticko–kapitalistickým agentem byl. I česká strana byla o tom, že Simone je údajně kapitalistickým agentem informována nejprve z Francie. Na činnost André Simona jako „agenta Intelligence Service“ poprvé upozorňuje André Marty, francouzský odbojář a komunista, který v tomto smyslu informuje na pařížské konferenci Bedřicha Gemindera, českého Němce, jenž právě v srpnu 1946 přibyl do ústředního aparátu KSČ přímo z Moskvy. Po této první zprávě začínají do centrály KSČ pomalu, ale jistě docházet další podobná obvinění a nad osudem André Simona se začínají stahovat černá mračna. Je třeba upozornit, že po udavačských dopisech z italské a francouzské komunistické strany obdržel Ivo Milén, jeden ze šéfů tehdejší bezpečnosti „ze sovětských pramenů zprávu“ o francouzské zpravodajské síti v Československé republice a mezi označenými francouzskými agenty figuruje i André Simone. Protože pro většinu dnešních „honců agentů“ je A. Simone nesporným spolupracovníkem sovětských tajných služeb GPU/OGPU a později NKVD³, je více než pravděpodobné, že sovětské tajné služby neměly na další spolupráci s André Simonem zájem. V celém komunistickém bloku nastávají přípravy na monstrprocesy a pomalu jsou Moskvou vyčleňováni jedinci, kteří mnoho vědí, a jejich další působení není proto pro další budoucnost žádoucí. Posledním úkolem těchto lidí (i André Simona) bylo sehrát potupnou roli u soudu a pak se nechat v zájmu ideologie popravit. Zprávy obviňující A. S. z dvojitého agentství tak můžeme považovat za již probíhající přípravu na procesy, protože kdyby André Simone doopravdy byl dvojitý agent, k soudu by se pravděpodobně nikdy nedostal a čekal by ho stejný osud jako jiné „přeběhlíky“ od sovětských zvláštních služeb – poprava bez soudu.

Já sám jsem se s jménem André Simona setkal až v polovině devadesátých let, kdy jsem jako pracovník Státního ústředního archivu spolupracoval na archivaci jeho osobní pozůstalosti, která spolu s dalšími osobními pozůstalostmi komunistických pohlavárů (Gottwald, Konrád Beer, Geminder etc.) byla do SÚA přesunuta z Archivu Komunistické strany Československa. Do této doby jsem neměl žádnou představu, jak široká a „mezinárodní“ byla činnost André Simona a znal jsem ho „pouze“ jako redaktora Rudého práva a jednoho z odsouzených a popravených v procesu se Slánského „protistátním centrem“.

Dodnes není zcela jisté, proč byl André Simone zařazen do „protistátního spikleneckého centra“, zda pro svůj židovský původ (nic jiného ho s ostatními obviněnými nespojovalo), jako reprezentant určité společenské třídy (aby bylo vidět, že špioni jsou ve všech vrstvách společnosti), nebo to byla „odměna“ za úkoly, které svědomitě plnil v USA,

³ Karel Bartošek; Zpráva o putování v komunistických archivech; Paseka

Mexiku, Španělsku, Rusku, Německu, Francii, Anglii, Švýcarsku a Československu od dvacátých let až do své smrti na pankráckém popravišti.

Současně bych rád na případu André Simona ukázal zřůdnost celého vězeňského i soudního systému, jenž zavedl do praxe takové metody, které dosud v Evropě nebyly nikdy použity, a to ani zločinným a sadistickým systémem nacistické říše. Dokonce i „veteráni“ nacistického vyšetřování a vězni z koncentračních táborů, jako třeba Milada Horáková, byli šokováni metodami, jež v Československu uvedli do praxe sovětští poradci a jejich čeští a slovenští pomahači.

Tato práce doufám pomůže k doplnění údajů z životní cesty André Simona a ukáže nám příběh tohoto neobyčejného člověka, který spojil celý svůj život s komunistickou myšlenkou a byl připraven při jejím prosazování použít všechny metody, což nakonec dokázal svým „přiznáním“ i při onom obludném monstrprocesu se spikleneckým centrem, v kterém byl obžalován a poté i odsouzen k smrti na popravišti.

2. Prameny a literatura k životu a dílu Otty Katze – André Simona

Vyhledání pramenů a literatury k popsání života Otty Katze byl nejtěžší úkol celé této práce. Literatura k danému období a i k mezinárodnímu působení Otty Katze je stále bohužel relativně chudá, zejména pokud jde o poměry v Československu. Vedle rozsáhlé, převážně ediční činnosti Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky jsou v politické sféře dějin zajímavé především práce Karla Kaplana, Karla Bartoška a Pavla Kosatíka. Řada historiků, kteří publikovali práce o období, které popisují, se v padesátých letech podílela na tvorbě „nového společenského řádu“ ustaveném po Únoru 1948, a tak jejich práce vydané před rokem 1990 jsou dosti tendenční a nelze se na ně plně spolehnout. Všechny tyto složitosti výrazně ovlivňují možnosti výzkumu života a veřejné činnosti Otty Katze, neboť metoda orálních dějin tu nalezne jen velmi okrajové uplatnění. Ačkoli nelze pamětníky jako pramen zcela opomíjet, bude jim v této práci věnován pouze nevelký prostor, protože vzpomínky nemnoha pamětníků se mohou s realitou poněkud rozcházet. Částečně pro dlouhé časové období, jež od smrti O. Katze uběhlo, a zčásti proto, že většina dnes žijících pamětníků se na masových nezákonnostech v ČSR sama podílela. Rozhovor s pamětnicí a Katzovou spolupracovnicí Lenkou Reinerovou mi nicméně poskytl takové informace, jaké se mi jinde nepodařilo nalézt – proto je součástí této práce nejen přepsaný rozhovor ale také jeho originální audiovizuální verze (*dnes o to cennější, že Lenka Reinerová pět měsíců poté, co se mnou hovořila, zemřela, viz Příloha č.2, pozn. OK*).

Základním zdrojem informací o Ottu Katzovi jsou především písemné prameny archivní povahy, případně oficiální, převážně komunistická stanoviska k jeho činnosti pocházející z období procesu s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s R. Slánským. Nejpodstatnějším pramenem k osobnosti Otty Katze je jeho osobní fond uložený v Národním archivu v Praze. Jeho rozsah je však pouze šest kartonů, protože shromažďuje archiválie hlavně z let 1946 až 1952. Vedle nevelkého množství osobních dokumentů, zahrnujících i dokumenty k jeho pozdější rehabilitaci, obsahuje soudní materiály, poznámky ze zasedání redakční rady Světa v obrazech, rukou psané poznámky k Únoru 1948, rukou psanou zprávu o smrti Jana Masaryka či životopisy politiků (např. Josef Plojhar) s údaji o jejich činnosti za války. Nachází se zde i Katzova osobní korespondence, která tu však rozhodně není dochována v úplnosti, chybí především dokumenty z období před druhou světovou válkou. Cenným zdrojem informací je i Archiv bezpečnostních složek MV v Praze, který archivuje dokumenty policejního ředitelství, jež se osobou Otty Katze zabývalo již před válkou, a také dokumenty související s procesem s R. Slánským. Dalším podstatným zdrojem informací jsou i rukopisy Otty Katze. Vzhledem k politické aktivitě Otty Katze jsou neopominutelné i některé další fondy institucionální povahy. Vedle jeho osobního svazku jde především o materiály Ústředního výboru Komunistické strany Československa, jehož fondy jsou uchovány v Národním archivu v Praze ve čtvrtém oddělení. Ve fondech Sekretariát ÚV KSČ, Politický sekretariát ÚV KSČ apod. lze najít řadu zmínek o Ottu Katzovi v souvislosti s jeho činností v Rudém právu, v akčních výborech či se schvalováním jeho zahraničních cest. Neopominutelnou součástí studia pramenů bylo i Katzovo dílo, s nímž se bylo nutno vyrovnat ve veliké míře. Vedle prací vydaných doma i v zahraničí jsem prostudoval i řadu jeho drobnějších prací, vydávaných obvykle pod pseudonymem.

Nezávislá historická reflexe období masových nezákonností v 50. letech i období bojů Komunistické internacionály postupně narůstá. Vedle tří historiků, kteří se daným obdobím již delší dobu zabývají (Bartošek, Kaplan, Churáň) – lze najít i řadu dílčích studií a zejména je možno se seznámit s prvními pracemi nové generace mladých historiků (Kosatík) na dané téma. Díky uvolnění politické situace v 90. letech v bývalém SSSR byly odtajněny některé materiály ze sovětských archivů, a francouzští, italské i někteří čeští historici s nimi pracují. Nebylo však odtajněno zdaleka vše, a tak na další převratné a nové informace, jež nám objasní některé naše nezodpovězené otázky, si budeme muset počkat..

3. Mládí Otty Katze a jeho přerod v socialistu

Podle osobních dokumentů, předaných do archivu Komunistické strany Československé manželkou André Simona Ilsou Katzovou, rozenou Klagemannovou (*viz Příloha č. 4, pozn. OK*) a taktéž i podle oficiálního komunistického životopisu, součásti archivního svazku, se Otto Katz narodil 27. května 1895 v Jistebnici (*viz Příloha č. 5, pozn. OK*) v okrese Tábor, v domě číslo 16. Po rodičích, otci Edmundovi Katzovi i matce Františce, rozené Piskerové, byl židovské národnosti. Z duplikátu rodného listu vystaveného v Praze 23.12.1949 se mimo jmen svědků zápisu do Židovské matriky pro zemi Českou a Moravskoslezskou dozvíme i jméno pomocnice při porodu a dokonce i jméno toho, jenž provedl obřízku⁴ (*viz Příloha č. 6, pozn. OK*). Ottův otec Edmund Katz, původním jménem Katzennellenborgem, byl zámožným židovským továrníkem z Prahy. Během hospodářské krize však přišel téměř o všechnen majetek.

V Jistebnici, kde měl Otto Katz podle domovského listu z 20. srpna 1935 právo domovské (*viz Příloha č. 7, pozn. OK*), vychodil obecnou školu. Na reálku nastoupil v Praze, ale od čtvrté třídy přešel do reálky v Plzni. Po jejím dokončení ho rodiče poslali do Vídně. Tam navštěvoval jeden rok exportní akademii. Už v Praze na reálce se u něj začaly projevat jeho literární ambice, ty dostávají mnohem konkrétnější podobu při jeho vídeňském pobytu. Zde v prostředí tehdejší evropské literární i kulturní smetánky dospěl definitivně k rozhodnutí stát se spisovatelem. Dalším význačným krokem podniknutým ve Vídni a ovlivňujícím jeho další život byl vstup do studentské socialistické organizace. Tímto okamžikem totiž nerozlučně spojil svůj další život s levicovým hnutím. Ještě před začátkem první světové války, po dalším krátkém období stráveném v Praze, se v roce 1913 přihlásil do kurzu jednorozhodných dobrovolníků v Přemyslu. V průběhu výcviku se však přišlo na jeho členství ve studentské organizaci, a tak byl jako socialista z důstojnické školy vyloučen. Protože však měl čerstvě dokončený armádní výcvik, byl povolán do rakousko-uherské armády téměř okamžitě po sarajevském atentátu na rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku hraběnku Žofii Chotkovou. 25.července 1914 byla uzavřena rakousko-uherská říšská rada i zemské sněmy a byla vydána nařízení o státním a vojenském dozoru. Ještě tentýž den večer byla vyhlášena mobilizace poloviny rakousko-uherských armádních sborů (osmi ze šestnácti), do které byl samozřejmě zařazen i Otto Katz. Hlavním velitelem rakouské armády (tzv. AOK) byl Konrad von Hötzendorf, pod vedením tohoto nijak zvlášť schopného

⁴ NA Praha; fond A. Simone; sv. 1

rakouského generála ztratila rakousko-uherská armáda během tří týdnů války třetinu své bojové síly. Není proto překvapující, že již po několika měsících na haličské frontě 24. prosince 1914, tedy na Štědrý den vánoční, byl Otto Katz vážně raněn při bojové akci a lazaretním vlakem byl pak poslán na léčení do zázemí. Hrůzy války, odehrávající se ve sněhu a hlubokých lesích Haliče, s Ottou Katzem natolik pohnuly, že okamžitě po svém uzdravení a úplném doléčení svého zranění neváhal a dezertoval. Pohyboval se hlavně po svých příbuzných, ale také po svých nových soudruzích ze socialistického hnutí. I když se okruh jeho socialistických přátel po pobytu v armádě dosti rozšířil, nedokázali ještě jeho noví přátelé zabránit tomu, aby byl v Praze zatčen a žalářován. Ve vojenské věznici v Praze nebylo v roce 1915 Otto Katzovi zrovna nejlépe, a dokonce mu hrozila poprava za zběhnutí. Již 23. listopadu 1914 byl rozhodnutím vojenského velitelství v Moravské Ostravě popraven úředník S. Kratochvíl z Přerova, protože rozšiřoval protirakouské letáky a rozhodnutím stejného soudu a z podobných důvodů jako Otto Katz byl zastřelen 9. prosince krejčí E. Matějka a 23. prosince J. Kotek s Prostějova. Tyto exemplární popravy byly výstrahou narůstajícím rusofilským náladám na veřejnosti a po neúspěchu rakousko – uherských vojsk v Haliči se počítalo i nadále s exemplárními popravami zběhnuvších vojáků. Po sedmi měsících ve vojenském žaláři byl Otto Katz na konci listopadu 1915 z vězení propuštěn. Ještě předtím, než byl nad ním vynesena rozsudek, byl znovu trestně poslán na frontu. Na válčištích první světové války pak bojoval až do 19.3.1918,⁵ kdy byl podle dochovaných dokumentů z války propuštěn domů. V Národním archivu ani v archivech ministerstva vnitra nejsou kromě data vyřazení z rakousko-uherské armády žádné další poznámky. Pravděpodobně byl propuštěn z armády pro špatný zdravotní stav, což není nijak zarážející, zvláště když si uvědomíme, že v rakousko-uherském vojsku působil od prvních dnů světové války. Oslavy jejího úplného konce 4. listopadu od tří hodin odpoledne, kdy začalo platit příměří uzavřené u Padovy v severní Itálii mezi státy Dohody a Rakouska-Uherska tak prožíval v nově zrozené Československé republice. Po propuštění z armády vedly jeho první kroky domů do starého Rakouska-Uherska, během půl roku se však začala situace, radikálně měnit. Český živel využil situaci a začal usilovat o vlastní národní stát a o odtržení od Rakouska-Uherska. To se Čechům po určitých peripetích podařilo a 28.10.1918 vyhlásili v Praze samostatnou Československou republiku.

⁵ Archiv bezpečnostních složek MV-Praha

4. První cesta Otty Katze do Německa a sbírání nových zkušeností v socialisticko-komunistickém hnutí.

Zrod československého státu a jeho konstituce byl značně složitý a citlivý proces vedoucí k ustavení nového státního útvaru, který musel dokázat svoji životaschopnost. Život republiky byl historicky podmíněný a dá se říci nejistý od samého počátku. Bezpečnost a existence tohoto československého státu byly značně závislé mezinárodním vývoji a na mocenských vztazích v tehdejší Evropě. Brzy se tak začal postupně hroutit základ versailleského mocenského systému. Nové Československo tak začalo být téměř okamžitě ohrožováno ze strany mocensky expanzivního Německa a revizí zaujatého Maďarska. Hned z počátku se ukázalo, že pro ČSR budou osudově důležité zejména ty momenty, které ve větší či menší míře budou spjaty s etnickou (národnostní) problematikou. V Československé republice se dříve vládnoucí a hlavně politicky privilegovaní Němci dostali náhle do role politické a současně národní menšiny. Dlouholeté česko-německé „stýkání a potýkání“ tak bylo rázem vyřešeno, a to mocenskou cestou. Němečtí občané nově vzniklého státu se snažili tuto situaci řešit, a tak společně s Československou republikou byla vyhlášena už 29. října ve Vídni samostatná provincie Deutschböhmen s centrem v Liberci. 30. října němečtí poslanci z Moravy a Slezska vyhlásili založení severomoravské provincie Sudetenland s hlavním městem Opavou a zástupci Němců na jižní Moravě vyhlásili provincii Deutschsüdmähren s centrem ve Znojmě, současně s nimi vytvořili Němci další rakouskou provincii Böhmerwaldgau s politickým centrem v Prachaticích.

Otto Katz se tak po návratu domů záhy ocitl v krajně nepřehledné situaci. Jako Rakušan židovské národnosti necítil potřebu se k novému státu nějak více připoutávat. Pravděpodobně považoval, stejně jako osobnosti z jeho okolí, změny odehrávající se ve státě za zmatky, které provázejí každou společnost po takových společenských a sociálních otřesech, jako je světová válka. Proto nás nijak nepřekvapí, že se po uzdravení a zesílení přesunul do Německa, kde však situace jež, nastala po válce, byla podobně nepřehledná jako situace v ČSR.

„Německý stát v tomto období byla obrovská stvůra s malým zakrnělým mozkiem.“⁶ Bismarckovi nástupci vycházeli z jeho koncepce a naroubovali na pruský militaristický stát stát sociální, který poskytoval dělníkům sociální pojištění a lékařskou péči formou zákonného práva. Německý stát vnutil dělníkům s otcovskou starostlivostí alternativu povinného a všeobecného zabezpečení, na rozdíl od liberálního západního pojetí - soukromého zaopatření

⁶ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 123

na základě vysokých mezd a svobodných voleb. „Německý stát se tak stal dozorcem a služkou zároveň. Tento stín německého státu se tyčil nad životy prostých lidí a vyžadoval závislost a poslušnost. Tyto představy poručnického státu, jenž dozírá dobrotivým, ale bdělým okem na blaho občanů, němečtí průmyslníci nadšeně a zcela otevřeně schvalovali.“⁷ Tato v podstatě platónská filosofie však byla korporatisticky realizována.

Když se sociální demokraté roku 1918 dostali nakrátko k moci, neučinili zhola nic, aby této totalitní tendenci zabránili. Ještě ji naopak posílili, Výmarská republika tak svým občanům neumožnila oprostít se od státního dohledu. Válečná zkušenost rozpoutala po celém světě sociální a politickou nespokojenost. Všeobecně se zdálo, že bolševická revoluce v Rusku bude znamenat počátek širokého odporu dělnické třídy – proletariátu, proti již zavedeným režimům. Většina socialistů, stejně jako Otto Katz, se připravovala na rozhodující utkání mezi novým a starým společenským řádem. Nosnou a rozhodující silou těchto změn měl být, tradičně již od časů zakladatele socialistického hnutí Karla Marxe, mezinárodní proletariát – tovární dělníci.

Z globálního pohledu, kdy většina světa měla pouze zanedbatelná průmyslová odvětví, tak mohla centra nové revoluce vzniknout pouze v několika málo státech. V podstatě jen Anglie, Francie a samozřejmě Německo měly pro tuto roli dostatečně rozvinutý průmyslový potenciál. Německo, které po prohrané válce bylo v nejhorší politické situaci ze všech těchto zemí, tak přitahovalo oči všech tehdejších revolucionářů a socialistů (včetně Lenina). Proto nás jistě nepřekvapí, že Otto Katz stejně jako jiní jemu podobní (bratři Kreibichové) neváhali a přesunuli se do centra revolučně socialistického hnutí, do Německa, aby přiložili ruku k dílu – k vytvoření nového společenského řádu. Z revolučního hnutí měly na konci první světové války obavy všechny evropské vlády, zvláště poté, co v roce 1919 byla v Moskvě založena Kominternu – Komunistická internacionála, aby koordinovala činnost různých komunistických stran. Od roku 1918 docházelo ve většině evropských zemí ke stávkám továrních dělníků, vzpourám vojáků a námořníků a k nepokojům a povstáním ve městech. Některé z těchto demonstrací pak protestovaly i přímo proti účasti dohodových mocností v ruské občanské válce, kde operovaly různé vojenské kontingenty včetně Československých legií od samého počátku ruské bolševické revoluce. Přesto i v takto revolučně naladěné atmosféře, jež v celé Evropě panovala, se pokusy o komunistickou revoluci objevily pouze ve dvou zemích, Německu a agrárním Maďarsku (s určujícím krátkodobým vlivem na Slovensko).

⁷ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 123

Když generál Erich von Ludendorff, vrchní velitel německých ozbrojených sil odstoupil 27. října 1918 z funkce vrchního velitele, došlo o dva dny později ke vzpouře německého námořnictva a po celém Německu vypukly demonstrace. Německá vláda neměla jinou možnost než přijmout totální porážku. V posledních válečných měsících Německo ztratilo další půlmilion vojáků. Císař musel odstoupit a uprchl do Nizozemska. Německo se stalo republikou a 11. listopadu 1918 v 11 hodin bylo vyhlášeno příměří. V tomto politickém zmatku, kdy se nová forma vlády teprve konsolidovala, založila skupina socialistů, známá jako Spartakovci, pod vedením Karla Liebknechta a Rosy Luxemburgové Komunistickou stranu Německa.

„V roce 1918 nastoupili socialisté v Německu poprvé a také naposledy do vládních funkcí. Pro to, aby změnili alespoň základní rysy tohoto nebezpečně autoritářského státu, však neudělali takřka nic. Vůdcové německé sociálně demokratické strany byli obyčejní poctiví a pracovití lidé. Eber byl sedlák, Wels čalouník, Scheidemann sazeč, Noske košíkář a Severing byl zámečnick. Vzdělanci jimi pohrdali a levicová inteligence se jim posmívala pro jejich těžkopádnost a nedostatek politické fantazie. Na umírněné socialisty už působily odstrašujícím příkladem neblahé zkušenosti Leninova sociálního inženýrství, hospodářský krach, občanská válka a masový teror. Protože neměli žádnou vůli k moci, velice snadno se vzdali svých funkcí, jakmile se pravice politického středu vzpamatovala z počátečního šoku. Socialističtí předáci byly vyvedeni z rovnováhy hned v zimě na přelomu let 1918 a 1919. Extrémní levice následovala Leninova příkladu a zvolila si místo parlamentarismu cestu ozbrojené a násilné revoluce. Protože neměli dostatek trpělivosti pro politiku argumentů uchýlili se k politice síly.“⁸ S násilným převzetím moci levice všeobecně počítala, částečně proto, že vycházela z Leninových zkušeností v Rusku a také proto, že po dlouhých letech nejhorší dosavadní války se násilí stalo součástí společnosti spolu s tím, jak klesla hodnota lidského života po bitvách, v kterých umíraly desítky tisíc lidí denně.

Extremisté tak zkusili své štěstí hned v listopadu 1918, kdy ve střední Evropě nastala největší dosavadní příležitost k revoluční změně. 4. listopadu 1918 němečtí námořníci a vojáci opanovali Kiel a začali ustavovat dělnické rady. Levicový socialista Kurt Eisner se o tři dny později postavil do čela vzpoury mnichovské posádky a svrhl bavorskou vládu. V této situaci se mnoha levicově smýšlejícím lidem v celé Evropě zdálo, že nová revoluce a změna světového řádu je na spadnutí a že jejím centrem bude průmyslové Německo. Mnoho těchto lidí se proto vypravilo do Německa, do samého centra dění, aby přiložili ruku k dílu a

⁸ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str.124

podpořili tak dlouho očekávané změny. Nemůžeme se proto divit, že tam zamířil i mladý Otto Katz, který po propuštění z armády ještě neměl žádné zaměstnání a ani další závazky ke své rodině či k nově vznikajícímu státu. Účast na ozbrojeném revolučním střetu, jenž byl podle všech předpokladů na spadnutí a který se jistě brzy rozšíří z Německa do celé Evropy, bral jako svoji povinnost. Probíhající události mu dávaly za pravdu, zvláště poté co 6. ledna 1919 berlínští leninovci takzvaní spartakovci pod vedením Rosy Luxemburgové a jejího přítele Karla Liebknechta, ovládli hlavní město – Berlín. Podobně revoluční situace nastala i v Halle, v Hamburku, v Brémách, v Lipsku, v Brunšviku a v Durynsku, kam proto zamířil i Otto Katz, aby se zapojil do revolučního hnutí přímo na jeho nejexponovanějších místech.

„Ale sociální demokraté, kteří po císařově útěku převzali v Německu moc, se nedopustili Kerenského chyby a neochota leninovců usilovat o moc parlamentní cestou, vycházející pravděpodobně z nezlomného přesvědčení o nadcházející proletářské revoluci, jim byla vítanou zbraní. Vojenský odborník sociálních demokratů Gustav Noske se obrátil na armádu, aby mu dala k dispozici oddíly bývalých důstojníků a poddůstojníků, protože se sociální demokraté báli použít normálních vojenských jednotek, které se mohly vzbouřit. Staré nejvyšší velení německé armády jim dalo k dispozici dobrovolný sbor demobilizovaných důstojníků - Freikorps.“⁹

S těmito jednotkami, jež čítaly přes dva tisíce mužů vytáhl Noske proti v spartakovcům v Berlíně a brzo je porazil. Spartakovci byli německá marxistická skupina, která se konstitovala během první světové války. Jejimi nejvýznamnějšími členy byli kromě Karla Liebknechta a Rosy Luxemburgové, i Franz Mehring a Clara Zetkinová. Vznikla v roce 1915 pod názvem skupina Internacionála, roku 1916 přijala název skupina Spartakus, podle pseudonymu na svých protiválečných letáčích. Rok nato se připojila k Nezávislé sociálně demokratické straně Německa a od listopadu 1918 se pak podílela na tomto pokusu o revoluci v Německu. Spartakův svaz představoval základ Komunistické strany Německa, která vznikla v prosinci 1918.

„Tři dny poté co Noske zvítězil, zavraždili Rosu Luxemburgovou i jejího přítele Karla Liebknechta bývalí důstojníci, kteří je měli odvést do vězení. Podobně byl 21. února zavražděn i Eisner. Jeho stoupenci dostali v bavorských volbách pouze tři mandáty, i když navzdory tomu vyhlásili 7. dubna Komunistickou republiku rad, netrvala však ani měsíc a byla bez velkých potíží zlikvidována Noskovými oddíly. Podobně dopadly pokusy o komunistickou revoluci i v ostatních částech Německa.“¹⁰

⁹ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 124

¹⁰ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 96

Tento levicový puč však dohnal sociální demokraty k závažnému osudovému omylu. Tím, že sociálně demokratičtí ministři využívali k prosazování své politiky dobrovolný sbor demobilizovaných důstojníků – Freikorps, „...uznali legitimitu tohoto hnutí, které se šířilo na východě, kde němečtí usedlíci bojovali proti Polákům, a které bylo od počátku silně protirepublikánské. Takovýchto organizací brzy existovalo víc než šedesát osm – někdy si říkaly Bund nebo Orden se stále rostoucími společenskými a politickými ambicemi a se zálibou v pouličních rvačkách. Jeden z nich, Bund Wehrwolf, bojoval proti Francouzům a socialistům v Porúří. Jiný, Jungdeutscher Orden, měl už v roce 1925 130 000 členů. Z těchto ordnerů vedených Karlem Harrerem se pozvolna vyvinuli nacisté. Hitler z nich udělal masovou stranu, v níž SA - neboli hnědé košile - zůstaly připomínkou původních Freikorps. Nezdařené komunistické povstání, jež téměř nevyhnutelně vedlo k legalizaci jednotek Freikorps a k regeneraci pravice, vyústilo do dalšího vojenského puče. Pokusil se o něj již v březnu 1920 Wolfgang Kapp, starý přítel Tirpitzův, s nímž v roce 1917 založil ‚vlasteneckou stranu‘. Kappa podpořila téměř polovina armády, ale pravicoví politikové a státní úředníci se k němu odmítli připojit, takže Kapp za čtyři dny nato uprchl do Švédska. Bohužel extrémní levice namísto toho, aby se postavila za nové republikánské instituce, dala opět přednost revolučnímu násilí. Komunisté v Porúří zorganizovali ‚rudou armádu‘ v počtu 50 000 dělníků, za výmarského státu to bylo poprvé a také naposledy, kdy marxisté dokázali vytáhnout do boje s početnější ozbrojenou silou. Vedení německé armády poskytl tento vývoj nenadálou příležitost, aby rehabilitovala svou pověst jako ochránce pořádku a zákonů.“¹¹

Do Porúří vtáhla armáda v dubnu a po brutálních a barbarských surovostech, jichž se dopouštěly obě strany, opanovala území a porazila marxisty. Po této události bylo vedení armády předáno z rukou republikánského Walthera Reinhardta do rukou junkera generála Hanse von Seeckta, který prosazoval zničení Versailleské smlouvy. Ten pak zbavil armádu všech republikánů tím, že propustil pro porušení kázně poddůstojníky a vojáky, kteří nepodpořili Kappův puč. Armáda se tím vymkla kontrole výmarské vlády a přešla do služeb opozice.

„Soudci, kterým nebyla republika nikdy po chuti, se rozhodli přejít k opozici stejně jako armáda. Strůjci Kappova puče nebyli vůbec předvoláni k odpovědnosti. Události jara 1920 nadto podstatně zvýšily tendenci soudců hodnotit politické násilí, které bylo v Německu na denním pořádku, podle různých měřítek. Tato tendence se projevovala už delší čas. Odůvodňovali to tím, že s násilnými činy začíná levice, takže násilné reakce pravice jsou

¹¹ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 125

ospravedlnitelné a mají v jistém smyslu za účel chránit veřejný pořádek. Zásluhou leninovského teroru byl tento názor v Německu hojně rozšířen, takže se nemůžeme divit, že porota byla ve většině případů stejného názoru jako soudci. Tento argument tak přímo podporoval pravičácké hrdlořezy z Freikorps a gangsterské ordnery. Na jeho základě se Německo změnilo ze státu úzkostlivě zachovávajícího zákony a právní řád, na společnost, v níž neobyčejnou měrou bujelo násilí. Statistiky z roku 1922 ukazují, že v předcházejících čtyřech letech (1919 – 1922) došlo k 354 vraždám spáchaných pravici a k 22 vraždám, které provedli příslušníci levice.¹² Z vrahů hlásících se k levici se dostali k soudu všichni a z toho jich deset bylo popraveno a ostatní dostali tresty v průměrné hodnotě patnáct let. U vražd připisovaných pravici bylo 326 případů zcela neobjasněno, padesát vrahů se přiznalo, ale přesto jich více než polovina byla osvobozena a propuštěna, přestože se přiznali a čtyřicet z nich dostalo průměrné tresty v délce čtyř měsíců. Pravice se zkrátka mohla dopouštět násilí prakticky bez obav před zákonným postihem. Porota i soudci žili v přesvědčení, že jsou přímými účastníky boje mezi německou kulturou a cizí civilizací. Proto akceptovali násilí jako oprávněnou reakci na „kulturní provokace“.

Mladý Otto Katz po opuštění nově se ustavující Československé republiky v lednu 1919 ještě netuší, jakým směrem se budou revoluční nálady v Německu dále vyvíjet. Jako mladý socialista si jistě představoval, že přiloží ruku k dílu a jeho přestěhování do Německa přispěje k vítězství socialismu.

Bylo mu dvacet tři let a po válečném utrpení, jež prodělala celá Evropa, si představoval svůj další život jako součást spravedlivého socialistického systému, který odstraní utrpení širokých vrstev a zajistí spravedlivé a rovné chování všem lidem. Když se tedy začaly Prahou šířit zvěsti o masových lidových povstáních a o zakládání Republik rad v německých městech, dlouho neváhal. V průběhu prvního měsíce roku 1919 opouští Československo a stěhuje se ke svým vzdáleným příbuzným do Durynska, jednoho z center socialistického hnutí tehdejšího Německa. Díky přímluvě svých příbuzných nastoupil ihned do zaměstnání, které mu v durynském Poessnecku předem zajistili. I když jako mnoho ostatních levicových aktivistů považoval za hybnou sílu levicového revolučního hnutí hlavně dělnický proletariát, ani na chvíli neuvažoval o tom, že by začal pracovat v továrně, naopak byl odedávna přesvědčen o svém literárním nadání. Ve svých třicetiletých letech si však ještě netroufl na samostatnou literární činnost, do této fáze dospěje až při svém dalším působení v Německu. Proto, aby načerpal další literární zkušenosti, jichž se chystal i nadále využívat, přijal zde v Durynsku práci v místním význačném nakladatelství. Nakladatelství G.G. Vogel,

¹² Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 125 a 126

Poessneck v Durynsku, kde začal mladý Otto Katz pracovat, vydávalo řadu odborných časopisů a jeho nový pracovník byl ihned jmenován vedoucím českého oddělení. Toto oddělení odpovídalo za vydávání všech českých publikací od jejich překladu do českého jazyka přes jejich vytištění a celkovou úpravu až po jejich následnou distribuci po světě. Tak i přesto, že se na tomto pracovišti nijak zvlášť nezdržel, stačilo toto krátké období k tomu, aby získal jasnější představu o svém dalším literárním působení a utvrdil se v přesvědčení o správnosti zvolené cesty. Taktéž kontakty, jež si i za toto krátké období jako vedoucí českého oddělení vytvořil, mu pak značně pomohly při jeho pozdějším působení v německém Berlíně.

Jelikož se do Německa vypravil hlavně proto, aby podpořil revoluční hnutí, jistě nás nepřekvapí, že se téměř okamžitě zapojil do hnutí stávkového. Během několika dní se dostal až do užšího stávkového vedení. To se ovšem mnoho nelíbilo jeho novému zaměstnavateli, a tak byl pro vedení stávky na hodinu propuštěn. Situace se však v průběhu půl roku Katzova pobytu v Německu začala radikálně měnit. Po porážkách Republik rad v Berlíně, Drážďanech, Hamburku i Brémách a vítězství jednotek Freikorpsu v německé občanské válce se naděje na novou velkou socialistickou revoluci a na vznik nového komunistického státu ozbrojenou cestou začaly rozplývat. Stabilizace německé společnosti a její příklon k pravicové politice, naznačoval - k velikému zklamání socialistů - že přes původní zdání čas k nastolení nového spravedlivějšího řádu ještě nenastal a k jeho prosazení bude ještě potřeba několika let. Proto mladý Otto Katz následuje příkladu dalších svých neněmeckých socialistických přátel a Německo na čas opouští. Je však připraven se vrátit hned, jak opadne vítězné běsnění pravicových bojůvek a nastane znovu situace k prosazování revoluce v Německu.

5. Pražská epizoda – Otto Katz se připravuje na úlohu komunistického novináře.

Vrací se nejrychlejší cestou do Prahy do svého bytu v Jungmanově ulici 32. na Královských Vinohradech, kde je přihlášen k trvalému pobytu. Nastupuje jako nový vedoucí korespondenčního oddělení u firmy Meva, jež podniká v kovoprůmyslu. Mladý Otto Katz má dostatek času i materiálů na studium revolučních publikací, jež se po uvolnění cenzury v novém Československu šířily jako houby po dešti. Mimo Marxe, Engelse a Darwina se seznamuje i s pracemi Lenina, Trockého a Bucharina. Tyto radikálně revoluční názory o revolučním teroru a o úzké skupině profesionálních revolucionářů podněcujících proletáře ke konečnému revolučnímu vystoupení mladíka natolik zasáhly, že začal uvažovat o odklonu od klasické sociální demokracie pro její malou revolučnost a pro její demokraticko republikánské

ambice. A začal se přiklánět k názorům radikálních komunistů a k jejich systému revolučního teroru, diktatury proletariátu a ozbrojeného povstání, odhlížejícího od demokratických zásad.

Na celém území Československé republiky probíhaly po návratu Otty Katze, obrovské společenské a politické změny, do té doby zcela nepředstavitelné. Samotné město Praha, nové hlavní město, se během jednoho roku rozrostlo ze 125 000 obyvatel na milionové velkoměsto, a to pouze připojením těch městských částí, jež dnes považujeme za tradiční součásti Prahy. Karlín, Smíchov, Královské Vinohrady i další samostatné městské celky záhy pochopily, že nový stát bude jistě velice štědrý a do svého nového hlavního města poukáže značné finanční částky. Proto ještě v průběhu roku 1918 požádaly o připojení k hlavnímu městu Praze

Nerozšiřovalo se však pouze území Prahy, ale i území Československého státu. Na mírovém jednání v Saint Germain-en-Laye byla 10. září 1919 podepsána mírová smlouva mezi mocnostmi Dohody a Rakouskem, podle níž se Podkarpatská Rus, území o velikosti 12 644 km čtverečních, obývané 597 000 obyvateli, převážně Rusíny, stala územím ČSR. Situace v tomto novém státě nebyla ještě zdaleka stabilizovaná, orgány správy a další úřady se teprve konstituovaly a nad celou Evropou stále visela hrozba proletářské revoluce.

Pod ochranou maďarské Rudé armády byla 16. června 1919 vyhlášena v Prešově Slovenská republika rad v čele s levicově orientovaným Čechem A. Janouškem. Šlo o pokus vytvořit režim diktatury proletariátu podle sovětského vzoru. Byly vytvořeny revoluční orgány: vláda komisařů, ustaven revoluční výkonný výbor a přistoupilo se k znárodňování. Pařížská mírová konference stanovila už 13. června definitivní hranici mezi ČSR a Maďarskem a konflikt byl ukončen odchodem maďarských vojsk z území Slovenska. Bez jejich podpory se Slovenská republika rad zhroutila již 7. července. Finančně musela Československá republika vynaložit na její likvidaci jednu miliardu a 234 milionů Kč a tato válka stála životy 1018 československých vojáků.

I v samotném Československu docházelo ke konfliktům. 21. července 130 legionářů 1. střeleckého praporu v Železné Rudě usoudilo, že „vlast je v nebezpečí a je nejvyšší čas na rázný vlastenecký podnik“. Uvěznili své důstojníky, vynutili si zvláštní vlak do Plzně a měli v úmyslu táhnout na Prahu. Když se vzpoura rozšířila i na posádku v Klatovech, byla zahájena jednání, která pozvolně vedla k úplnému uklidnění situace. Tyto často lokální a omezené konflikty byly předzvěstí mnohem větších a závažnějších střetů, jež následovaly v dalších letech.

V průběhu roku 1919 se společnost v Československu teprve vyrovnávala s koncem světové války, také ustavení nového státního útvaru vyžadovalo určitý čas a jeho

konstituování představovalo značně složitý a citlivý proces. Mnoho mužů – vojáků bylo ještě v průběhu roku 1919 v zajetí. Československé legie v Rusku, nejsilnější ozbrojená složka Československé republiky, od 1. února 1919 přejmenovaná na Československé vojsko na Rusi, byly ještě daleko v ruských stepích. Rozkaz k postupné evakuaci vydalo vedení legií 28. září a první transport byl z Vladivostoku do ČSR vypraven až 15. ledna 1920, 67 730 osob bylo odvezeno v 40 lodních transpotech. Nemůžeme se tedy divit, že k prvním velkým konfliktům ve společnosti začalo docházet až v průběhu roku 1920, kdy byly tyto objektivní problémy překonány.

Otto Katz tak v průběhu roku 1919 prožíval celkem klidné období vyplněné studiem široce dostupné levicové literatury a prvními publikačními pokusy. S příchodem roku 1920 se situace ČSR začala stabilizovat a s příchodem demobilizovaných vojáků začalo, i když trochu opožděně, docházet také ke změnám na politické scéně. Již v prosinci se sešla první samostatná konference levice v sociální demokracii, ta se stanovila jako „strana ve straně“ a vyhlásila program „socializace výroby, převzetí moci ve státě a zřízení diktatury proletariátu“. V průběhu celého léta pak propukaly národnostní bouře. V Jihlavě propukly 23. června mezi místními Němci a Čechy. K celé sérii nepokojů došlo na podzim i v Teplicích, kde byl zničen pomník Josefa II. Ke srážkám mezi vojskem a německým obyvatelstvem došlo 15. listopadu také v Chebu a v dalších dnech v Děčíně a Podmoklech. Čeští herci v Praze zabrali jako odvetu německé Stavovské divadlo.

Většina evropských národních států již měla vlastní komunistickou stranu, v Československu se však situace pro její založení teprve vytvářela. Už v září 1920 musela Tusarova vláda podat demisi jako důsledek vnitrostranické krize probíhající v sociální demokracii. Ta se rozdělila na levice a pravici. Levicová část uspořádala ve Smetanově síni Obecního domu v Praze „vzdorosjezd“ Československé sociálně demokratické strany. Hlavní referát přednesl B. Šmeral a z 527 delegátů se dostavilo 338, nadpoloviční většina. Pravice Československé sociálně demokratické strany uspořádala svůj sjezd dva měsíce na to, ale její pozice byla značně neutěšená a silnou členskou základnu si udržela pouze na Ostravsku a v Plzni. Když četnictvo a policie vtrhly do Lidového domu v Praze, který předtím protiprávně obsadila levice, jež zde začala tisknout Rudé právo, vyzval výkonný výbor sociální demokracie ke generální stávce. Generální stávku levice vyhlásila hned druhý den po obsazení Lidového domu policií, na týden od 10. do 17. prosince. Požadovala odstoupení úřednické vlády, kontrolu veškeré zemědělské a průmyslové výroby a také vytváření dělnických rad. V některých oblastech došlo k násilnému převzetí moci zradikalizovanými dělníky, k obsazení továren, statků, úřadů, nádraží a na Kladensku, Oslavansku, Hodonínsku a

Třebíčsku probíhalo i vytváření rudých gard. Protože vedení nebylo jednotné stávka se nestala všeobecnou a centra nepokojů zůstala izolována. Generální stávku se podařilo zlomit až díky nasazení vojska, vyhlášením stanného práva na Moravě a zatčením tří tisíc jejích účastníků. I když bylo vedení levice donuceno stávku odvolat již 15. prosince, vedl tento incident k otevřenému rozvratu uvnitř sociální demokracie a bezprostředně ovlivnil založení Komunistické strany Československa. V průběhu nastávajícího roku 1921 pak došlo k řadě stávek a sociálních střetů hlavně v hornictví, ale i v lučebním, sklářském, obuvnickém, textilním i stavebním průmyslu, způsobených hlavně poválečnou hospodářskou krizí. Například v krompašských železárnách v únoru došlo díky podněcování komunistických agitátorů k bouřím. Dav napadl továrnu, ubil dva pracovníky a zranil několik četníků. Státní moc pak obnovila pořádek brutálními prostředky. Četníci vypálili do davu protestujících dělníků salvu z pušek a čtyři z nich zastřelili. V květnu se z iniciativy levice sociální demokracie sešel v Praze ustavující sjezd Komunistické strany Československa. Na něm bylo přijato dvacet jedna podmínek ke vstupu do Komunistické internacionály. Komunistická strana Slovenska a Podkarpatské Rusi byla založena již 16. ledna a v březnu se také utvořila německá komunistická sekce. Na žádost kongresu Kominterny byla 30. října až 2. listopadu v Praze ustavena jednotná celostátní KSČ, s kterou splynuly dosud samostatné organizace polských, německých a židovských komunistů.

Ač v Praze i po celém ČSR probíhají mohutné společenské změny, má Otto Katz koncem roku 1921 neodbytný pocit, že je stále jaksi na okraji dění. Praha mu připadá provinčně omezená a myslí si, že mu její prostředí brání plně rozvinout jeho dovednosti. Dospěl taktéž k názoru, že jeho publikační dovednost je již na takové úrovni, že může opustit zaměstnání u firmy Meva a začít se živit jako svobodný novinář. Proč se však jako svobodný novinář živit v provinční Praze, když novým centrem Evropy i evropské zábavy se po válce stal Berlín? 12. listopadu 1921 se tedy ve svých dvaceti šesti letech odhlašuje na policii ze svého nového bytu (bydlí zde teprve od 26. srpna) v Chebské ulici s tím, že jede do Berlína. Do největšího německého města přichází jako svobodný novinář a hned začíná pracovat v několika novinách.

6. Druhá cesta do Německa a vstup do komunistické strany

Čtyřmilionový Berlín nebyl na rozdíl od Paříže jediným střediskem intelektuálního a uměleckého potenciálu země, byl však zcela samozřejmě na prvním místě. „Cenzura nového Německa, i když byla dost přísná, měla pravděpodobně nejméně represivní charakter v celé Evropě. Filmy jako Modrý anděl by se v Paříži dávat nesměly. Programy berlínských nočních

podniků měly ze všech ostatních velkých měst nejméně zábran. Hry, romány, a dokonce i obrazy se zabývaly tématy jako homosexualita, sadomasochismus, transvestitismus a incest. Berlín jako středisko výstav moderního malířství soutěžil s Paříží, a dokonce ji předstihoval. Galerie vedená Herwathem Waldenem a jeho ženou Elsou Laskerovou Schüllerovou, jež také vydávala časopis *Der Sturm*, byla podnikavější než výstavní síně v pařížské umělecké čtvrti. Vystavovala Légera, Campedoncka, Kurta Schwitterse, Kleea, Chagalla i třeba Moholy – Nagye. Nový realismus, takzvaná *Die Neue Sachlichkeit* střídající od začátku roku 1923 odumírající expresionismus, přitahoval více pozornosti než ostatní pařížské směry. Berlín byl též světovou metropolí v příbuzných oblastech opery a filmu. Měl nepřeberné množství režisérů, manažerů, dirigentů a producentů, jako byli autor *Modrého anděla* Joseph von Sternberg, režisér futuristického filmu *Metropolis* Fritz Lang, Ernst Lubitsch, Bruno Walter, Leo Blech, Max Reinhardt, Leopold Jessner nebo Otto Klemperer. V kostýmovém návrhářství, ve scénografii, ve vymýšlení světelných efektů, v úrovni orchestrální hry a sborového zpěvu i v pozornosti, již věnovali každému detailu, neměl Berlín soupeře. Když byl v roce 1925 uveden v berlínské státní opeře *Vojcek*, nová opera Albana Berga, nadaného skladatele Schönbergovy školy, dirigent Erich Kleiber trval na minimálně sto třiceti divadelních zkouškách. V tomto prostředí uměleckého mistrovství, talentů a odborné kvalifikace dokázali Němci zorganizovat filmový průmysl světové úrovně, který ve dvacátých letech produkoval více filmů než celý zbytek Evropy dohromady.¹³ Jen v roce 1922 dokázali vytvořit 646 celovečerních filmů.

Nejvíce však Berlín proslavila divadla a kabarety.,,Ve dvacátých letech se tu dávalo nejvíce her na světě, vesměs silně politicky zabarvených. Začalo to už před válkou, kdy Německé divadlo vedl Max Reinhardt, ale po roce 1918 republikánství ovládlo jeviště úplně. Někteří dramatici byli angažováni revolucionáři jako Friedrich Wolf a Ernst Toller, kteří psali pro proletářské divadlo (*budoucího zaměstnavatele Otty Katze*, pozn. OK), Erwina Piscatora. Výpravu pro ně dělal v tomto případě George Grosz. Bertold Brecht, jehož hra *Bubny v noci* byla poprvé uvedena v Berlíně roku 1922, kdy mu bylo dvacet čtyři let, psal politické alegorie. Imponovalo mu násilí komunismu a amerického gangsterství. Obdobně jako jeho přítel Arnolta Bronnena přitahoval fašismus. Brecht si také údajně vymyslel uniformu, první stejnokroj levicových stran – koženou čepici, brýle s ocelovými obroučkami a kožený kabát. Když byla roku 1928 nastudována jeho Třígrošová opera, kterou napsal se skladatelem Kurtem Weilem, dočkala se za jediný rok v Evropě 4000 repríz, což byl na operu největší úspěch všech dob. Většinu pozoruhodných berlínských her ale psali liberální intelektuálové,

¹³ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 116 a 115

jež byli známí spíše svou traufalostí, pesimismem, problematičností a znepokojujícími otázkami, než skutečnou politickou činností.“¹⁴

Patřili mezi ně Ferenc Molnar, Ferdinand Bruckner, Walter Hasenclever, Arthur Schnitzler, Carl Sternheim nebo Georg Kaiser.

Jak už bylo řečeno, po svém příjezdu do Berlína začíná mladý Otto Katz pracovat jako svobodný novinář, a aby se uživil, přispívá hned do několika novin a časopisů. Dopisoval také například do dvou komunistických periodik „Welt am Abend“ a „Berlin am Morgen“. Berlínské prostředí plné radikálních, jak levicových, tak pravicových postojů, ho brzy inspiruje. Rozvíjí nadále své levicové názory, jež ho přivedou do Komunistické strany Německa - KPD. Zprvu se seznamuje z některými jejími členy a s její komunistickou politikou, ale už necelý rok po svém příchodu do Berlína se stává jejím členem. V roce 1922 vstoupil do Komunistické strany Německa a se vstupem do KPD se mu otevírá nový svět. Kontakty získané od nových levicových přátel mu zajišťují nejen další publikační a pracovní příležitosti, ale umožní mu i přístup do společenských a uměleckých salónů sdružujících nejvýznamnější osobnosti celého Německa i tehdejší Evropy. Levicové hnutí bylo ve dvacátých letech v Berlíně ještě značně populární a jeho představitelé se mezi sebou znali a vzájemně se podporovali. Jistě nás tedy nepřekvapí, že po několika letech berlínského pobytu a po získání potřebných kontaktů začíná kariéra mladého revolucionáře Otty Katze poznenáhlu stoupat vzhůru. Podle vlastních vzpomínek se Otto Katz seznámil v průběhu roku 1926 s ředitelem významného berlínského divadla Ervinem Piscatorem a necelý rok nato, v létě 1927, je již jmenován jeho ředitelem¹⁵. Ervin Piscator ještě tentýž s rok spojil Otta Katze s Willim Münzenbergem, propagandistickým vedoucím německých komunistů, o kterém bude později sám Otto Katz mluvit jako o trockistovi a protisovětském štváči a do jehož smrti bude pravděpodobně také zapleten¹⁶. Od chvíle, kdy pronikl do berlínské levicově orientované společnosti a hlavně od doby, kdy spojil své další kroky s Piscatorem a s Münzenbergem, stoupá kariéra Otty Katze prudce vzhůru. Poté, co úspěšně řídil Piscatoriovo berlínské divadlo, přichází nabídka, aby se účastnil řízení Mezinárodní dělnické pomoci, kde již také působil Willi Münzenberg společně s Ervinem Piscatorem. Mezinárodní dělnická pomoc byla založena 12.9.1921 v Berlíně, její předsedkyní se stala Clara Zetkinová a členy ústředního výboru této organizace byli Henry Barbusse, Theodor Dreiser, Maxim Gorkij, Martin Andersen – Nexö, Willi Münzenberg byl sekretářem. Organizace

¹⁴ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 114

¹⁵ NA Praha; fond A. Simone; sv. I

¹⁶ Ondřej Neff, Výročí vraždy Jana Masaryka, buletin KDU-ČSL, březen 2001

shromažďovala finanční a materiální pomoc od levicově orientovaných organizací i jednotlivců. Tato akce „měla sloužit širokému poskytování pomoci pracujícím, pronásledovaným reakcí a kapitalistickými mocnostmi“. Součástí této organizace bylo i komunistické nakladatelství Universum a jeho ředitelem se Otto Katz v roce 1928 stal. Okamžitě využívá této nečekané publikační příležitosti a vydává svou nově sepsanou knihu – Devět mužů v ledu, která reagovala na celosvětově známou a neúspěšnou expedici generála Nobileho k severnímu pólu. Jako ředitel nakladatelství Universum pokračoval v propagandistické činnosti a utvořil společně s Münzenbergem tým, který spolupracoval na článcích, prohlášeních a na veřejných projevech Williho Münzenberga. Tak se z Otty Katze stala jakási „šedá eminence“, a tato role muže v pozadí mu pak vydržela až do jeho smrti v Praze a svým způsobem až do dneška. Postupem v Německé levicové hierarchii získal dostatek prostředků i určité postavení, a tak se mohl více věnovat i svému osobnímu životu. V Berlíně se seznámil i se svou druhou manželkou (*o jeho první ženě nevíme nic, drobná a nepodložená zmínka se objevuje pouze v příloze č. 2, tedy v rozhovoru s Lenkou Reinerovou, pozn. OK*) Ilsou Klagemanovou z Wilhemshöfenu, jež zde pracovala jako svobodná písařka. Oba v sobě našli zalíbení a po několika měsících se Ilsa k Ottovi nastěhovala. V průběhu několika společných měsíců se dohodli na společném sňatku a vzali se.

7. Nová práce v Moskvě - výcvik na sovětského agenta a struktura sovětských tajných služeb

Berlín byl na přelomu dvacátých a třicátých let ještě stále centrem levice v celé západní Evropě. Od soudruhů z Kominterny, kterých bylo v Berlíně více než dost, dostal Otto Katz začátkem roku 1931 pozvání k návštěvě Moskvy. Pozvání mu patrně předal jeho dlouholetý kolega a agent Komunistické internacionály Willi Münzenberg. Tato instituce, Komunistická internacionála, „byla založena v březnu 1919 v Moskvě a na svém druhém sjezdu v létě 1920 vydala manifest, v němž se charakterizovala takto: ‚Komunistická internacionála je mezinárodní stranou proletářského povstání a diktatury.‘ Členské strany nebyly samostatnými politickými stranami, ale sekcemi KI. Jejich program měl být sestaven tak, aby mohli ‚všude vytvářet s legální organizací tajný orgán, schopný v rozhodující chvíli splnit svou povinnost vůči revoluci‘.“¹⁷

V roce 1921 byly na III. sjezdu KI přijaty Teze o struktuře, metodě a činnosti, jež sekcím KI přikazovaly vybudování tajných bojových organizací. Od počátku tak byly

¹⁷ Milan Churáň a kol., Encyklopedie špionáže, Libri, 2000, str. 180

komunistické strany vedeny k tomu, aby vedle veřejné politické činnosti používaly také tajné konspirativní metody. I když komunistické iluze o nadcházející světové sociální revoluci vzaly po roce 1920 za své, „komunistické strany se i nadále řídily Tezemi o taktice z roku 1921, že ‚jakýkoli ekonomický a politický konflikt se za příznivé shody může zvrátit v občanskou válku‘, a tak se na ni neustále připravovaly. Školení, výběr a příprava kádrů na budoucí akce, to vše bylo organizováno v SSSR a řízeno tajnými službami Sovětského svazu, zejména vojenskou zpravodajskou službou – GRU. Pracovníci aparátu komunistických stran byli používáni při akcích sovětských tajných služeb a bázi pro nábor jejich nových spolupracovníků tvořily komunistické členské základny. Životopisy, které komunistické strany zasílaly kádrové sekci KI, sloužily také zpravodajským účelům podobně jako seznamy nepřátel komunismu, připravované právě tady. Postupně se stala KI organizací sloužící převážně zájmům SSSR. Vnitrostranické boje v KSSS se promítaly i do ní a v jejím aparátu probíhaly krvavé čistky, hlavně v letech 1937 – 38, v období takzvané ježovštiny.“¹⁸

Vedoucí činitelé třeba z Exekutivy Komunistické internacionály (EKI), jejímž členem byl i Klement Gottwald, tohle vše dobře věděli. Věděla o tom i velká skupina československých komunistů, protože všichni prošli školeními v různých kursech a školách KI a v jejích odborových, družstevních, mládežnických a jiných odnožích. Ti po druhé světové válce ovládli československý bezpečnostní aparát a připravili jej na převzetí moci komunisty. V této době již Komunistická internacionála neexistovala, byla z taktických důvodů rozpuštěna v roce 1943 a většinu jejích úkolů převzaly sovětské tajné služby, nebo tajné služby vazalských států SSSR.

Otto Katz jako přesvědčený komunista neuvažoval ani minutu o tom, že by toto pozvání nepřijal. Soudruzi z Moskvy, kde vládl tvrdou rukou soudruh Stalin, již měli s nadějným propagandistou své plány vycházející ze Stalinova rozhodnutí vyrovnat se s politickou opozicí nejen doma v SSSR, ale také v mezinárodních komunistických organizacích. Jejich ovládnutím hodlalo sovětské vedení v čele se Stalinem ovlivňovat evropské vlády společně s těmito organizacemi a působit na myšlení jejich členů tak, aby fanaticky podporovali komunistickou stranu, potažmo Sovětský svaz. Sovětští propagandisté také potřebovali dostatečný počet lidí, kteří mají jistý společenský vliv i mimo okruh levice, aby mohli organizovat akce nepřímé spojené s mezinárodní komunistickou revolucí. Otto Katz byl z jejich pohledu osobou naprosto ideální, protože jako novinář, Žid a kosmopolita s velkou znalostí cizích jazyků měl otevřený přístup i do takových společností, do kterých jiným jeho levicovým známým byl přístup odepřen. Dalším doporučením pro něj byla i jeho

¹⁸ Milan Churáň a kol., Encyklopedie špionáže, Libri, 2000, str. 180

absolutní oddanost komunistické myšlenky a od návštěvy Moskvy i jeho absolutní věrnost vůdci sovětských komunistů Stalinovi. Takové lidi Moskva nyní nutně potřebovala, a tak do ní proudili ze všech koutů světa. Ani Otto Katz proto dlouho neváhal a zanedlouho využil této nabídky. Opustil veškeré svoje závazky v Německu i v Berlíně a vydal se tajně přes Československo do sovětského Ruska, přímo do Moskvy.

Pro svůj pobyt v Moskvě potřeboval náležité krytí, aby po návratu ze Sovětského svazu vzbudil jeho pobyt zde co nejmenší pozornost a aby jeho zdejší přítomnost nevytvořila nějaké bariéry nebo překážky pro jeho další ilegální činnost. Společně s manželkou byli ubytováni v luxusním moskevském hotelu, což byla v Sovětském svazu norma pro ubytování všech význačnějších zahraničních soudruhů. Hned v začátku roku 1931 začíná Otto Katz pracovat jako scénárista u společnosti Mežrabpomfilm.¹⁹ Svými nadřízenými je ceněn jako odborník se zkušenostmi z německého i evropského filmu a pro svou oddanost myšlenky komunismu. Nemůžeme se proto divit, že je během velice krátkého času jmenován náměstkem ředitele u této společnosti a po několika dalších měsících se stává jejím úřadujícím ředitelem. Všechny tyto úspěchy však pravděpodobně organizovala sovětská tajná služba Čeka (od roku 1922 byl její oficiální název GPU), jež ho v průběhu jeho pobytu v Moskvě získala ke spolupráci a u které prodělal také patřičný výcvik nutný k jeho další ilegální činnosti. Sovětská tajná služba – Čeka však s Katzovou spoluprací přímo počítala, a tak je více než pravděpodobné, že za jeho pozváním do Moskvy stála právě ona.

„Úplný název této neblaze proslulé instituce zněl Vserossijskaja čerzvyčajnaja komissija po borbe s kontrarevolucijej i sabotažem, tedy Všeruská mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí a sabotáží. Vznikla v prosinci 1917 na návrh jejího budoucího velitele, F.E. Dzeržinského, syna drobného polského šlechtice narozeného v Litvě a nelítostného revolucionáře. Ten si vyžádal ‚vytvoření orgánu, který si vyřídí revolučním způsobem, zaručeně bolševickým, své účty s kontrarevolucionáři.‘ Dzeržinského heslo znělo: ‚Zachránit a udržet revoluci. Abychom zachránili revoluci, musíme zlikvidovat kontrarevolucionáře.‘ V září 1918 byl za tímto účelem dekretem vyhlášen ‚rudý teror‘ umožňující zastřelení všech kontrarevolucionářů, izolaci třídních nepřátel a budování koncentračních táborů. Občanská válka a revoluční poměry umožnily nepředstavitelný a masový teror. Fanatický revolucionář Dzeržinskij založil v průběhu rudého teroru tradici tajných služeb v totalitních režimech komunistického typu. Jejich hlavním úkolem je represe proti vlastnímu obyvatelstvu a nejdůležitějšími prvky této tradice - teror a strach. Jelikož byla Čeka vytvořena politickým rozhodnutím na návrh samotného Dzeržinského, nepodléhala zákonné kontrole, a neměla tedy

¹⁹ NA Praha; fond A Simone; sv. 5.

ani právní žádný právní základ. Zato měla (a to si podržely i její nástupnické organizace) v podstatě neomezené exekutivní pravomoci policejní, vyšetřovací a dokonce i soudní. Vytvářeny v ní byly útvary výzvědné, operativní, boje proti kontrarevoluci, boje proti spekulaci a pro dopravu. Při svém vzniku měla Čeka sto příslušníků. V červnu 1918 jich bylo již 1 200, koncem roku 40 000 a počátkem roku 1921 280 000. Centrála se v březnu 1918 usídlila v Moskvě v pověstné Ljublance, a postupně byly budovány místní orgány. V Čece brzy vznikly vojensky organizované součásti – zvláštní oddíly (odpovědné za vojenskou bezpečnost). V květnu 1919 byly železniční milice, zásobovací oddíly a pluky Čeky sloučeny do Vojska pro vnitřní ochranu republiky. To mělo 200 000 příslušníků již v roce 1921. Dzeržinskij zřídil v dubnu 1919 jako ministr vnitra tábory nápravné práce pro osoby odsouzené a koncentrační tábory pro osoby, které sem byly umisťovány na základě rozhodnutí komunistické administrativy.²⁰

Tak se zrodily pověstné gulagy, tábory nucených prací, rozeseté po celém sovětském Rusku. „Rudý teror“ pod taktovkou Čeky měl neomezené pole působnosti. Duchovní, inteligence, příslušníci předrevolučních armád a bezpečnosti spolu s úředníky, členy buržoazních stran a sociálně cizími živly byli likvidováni nejdříve. Po nich přišel na řadu také kontrarevoluční lid – kozáci, účastníci rolnických vzpour a dělnických stávek. Oddíly petrohradské Čeky také potlačily v roce 1921 nejproslulejší vzpuru námořníků v Kronštadu. V červnu 1922 se pak konal veřejný proces s 34 esery – členy strany sociálních revolucionářů, souzených pro kontrarevoluční činnost. To byl první, bohužel však ne poslední komunistický politický monstrproces, jehož obětí se později stane i samotný Otto Katz. Oběti Čeky lze počítat na statisíce, o čemž dostatečně jasně vypovídá Černá kniha komunismu.

„Čeka se zaměřila také na vnějšího nepřítele, a tak byl pro tyto účely vytvořen Odbor kontrarozvědky KRO – Kontrarozvednyj odděl. Cílem jeho zájmu byla ruská opozice, hlavně její vůdci, zahraniční socialistické strany, zahraniční návštěvníci SSSR a také diplomatický sbor v Rusku. Vedle tohoto odboru působil v Čece také odbor zahraniční rozvědky INO – Inostrannyj odděl mající na starosti řízení rozvědčků v klasickém pojetí. V průběhu roku 1922 byla Čeka reorganizována a přejmenována na GPU. V čele této nově pojmenované organizace opět stál železný Felix – F. E. Dzeržinskij a tradice Čeky byla tak silná, že příslušníci této organizace a ostatní nástupci v SSSR a v tajných policiích evropských komunistických režimů, si hrdě říkali čekisté. Tím, že byla reorganizována, vznikla na zákonném podkladě centrála GPU a její samostatné odnože v každé nově vzniklé sovětské republice. Sloučením

²⁰ Milan Churáň a kol., Encyklopedie špionáže, Libri, 2000, str. 84 a 85

všech GPU – Gosudarstvennoje političeskoje upravlenije (Státní politická správa) v roce 1923 vznikla OGPU – Objediněnnoje GPU (Sjednocená SPS). Nová organizace podléhala plně vedení bolševické strany a měla i nadále mimo zpravodajských také vyšetřovací a exekutivní pravomoc. V průběhu bojů o nástupnictví po Leninovi, v letech 1924–27, se Dzeržinskij postavil po bok Stalina proti Trockému. Od té doby se tajné komunistické policie používají jako nástroj ve vnitrostranických čistkách. Od roku 1925 byl v čele OGPU V. R. Menžinskij a v prvních letech jeho vedení se OGPU podílela na likvidaci národních hnutí ve střední Asii a Zakavkazsku, v letech 1926 až 1928 pracovala na likvidaci trockistické opozice, na boji proti buržoazním odborníkům a také byla zahájena druhá vlna represí proti církvím. V rámci kolektivizace zemědělství v letech 1929 – 33 byli likvidováni kulaci a asi dva miliony rolníků bylo ‚staženo z oběhu‘ – popraveno, zatčeno a deportováno do táborů gulagů, jež soustavně budovala OGPU od roku 1930. Represe proti kulakům řídil Menžinského zástupce G. Jagoda.“²¹

V čase příjezdu Otty Katze do Moskvy byly také zavedeny proslulé sovětské vnitřní pasy a provedena pasportizace obyvatel žijících ve městech. Jednou ze složek OGPO byla i INO, odbor zahraniční rozvědky, ten organizoval ze skupin utečenců ze Sovětského svazu, jež si chtěli uchovat kontakt se svou starou vlastí. Sověti z nich vytvářeli nátlakové skupiny, které hojně využívali k pronikání do struktur jejich hostitelských zemí. Ke krytí svých akcí používalo OGPU i mezinárodní organizace jako je Červený kříž a krycí exportní firmy s pobočkami po celém světě. Tyto firmy měly své filiálky jak v západní Evropě a v celé Americe, tak i v oblastech Mandžuska a na Blízkém Východě. Největší rezidenturou OGPU i GRU ve Spojených státech amerických byla právě jedna takováto exportní firma - Amtorg utvořená sloučením menších exportních poboček. Po svém výcviku v Moskvě se Otto Katz i jiní agenti OGPU ve spojení s Komunistickou Internacionálou – Kominternou snažili proniknout do Socialistické dělnické strany USA a začali vytvářet kanály, jimiž byly, jak později ještě uvidíme, bohatě financovány komunistické organizace i Katzova propagandistická činnost. Další exportní a krycí firmy byly založeny v Berlíně a ve Velké Británii. Firmu Wostwag, první exportní sovětskou obchodní společnost tohoto druhu, pod patronací GRU řídili sovětský agenti, přičemž příjmy firmy sloužily k budování a financování špionážních sítí. Ve Velké Británii byla založena společnost Arcos s mnoha pobočkami v celém Německu, ta ale vzbudila v roce 1927 podezření u britské vojenské kontrarozvědné služby – MI-5 (Military Intelligence Department 5 – Vojenská zpravodajská služba, odbor 5). Budova Arcosu byla obklíčena policií, otevřena násilím a důkladně prohledána. Policie zde

²¹ Milan Churáň a kol., Encyklopedie špionáže, Libri, 2000, str. 135 a 136

zajistila kompromitující dokumenty a proto byli „obchodníci se špionáží“ vypovězeni ze země a londýnská vláda přerušila s moskevským vedením diplomatické styky. SSSR také potřebovala „tvrdou měnu“ – valuty k platbám na mezinárodních trzích. Získávala je paděláním amerických dolarů a podle výpovědí zběhlých agentů - defektorů bylo v době, kdy zde pobýval O.Katz (ve 30. letech) celkem vyrobeno víc než devět milionů dolarů padělků. V průběhu fungování OGPU zběhly desítky zaměstnanců na Západ i přes to, že za defekci byly vyvražďovány celé rodiny a i přesto, že ani pod ochranou politického azylu si defektoři nemohli být jisti životem, čehož jsme byli opět svědky v nedávné minulost, kdy byl (zase v Londýně) zběhlý agent otráven radioaktivním césiem.

„K rozpoutání nové vlny teroru od roku 1934 potřeboval Stalin ve vedení bezpečnostních služeb zcela jiného muže než byl salonní Menžinskij. Proto, aby mohl rozpoutat novou vlnu teroru, si vybral za nového ředitele G. Jagodu, muže zcela oddaného a ke všemu svolného. OGPU byla od roku 1934 reorganizována na nově vzniklou NKVD a Menžinskij zemřel - podobně jako Dzeržinskij - na nečekanou srdeční příhodu.“²²

Další složka sovětských tajných služeb, s kterou Otto Katz, úzce spolupracoval, je sovětská a ruská vojenská zpravodajská služba – GRU (Gosudarstvennoje razvedyvajemoje upravlenije, Státní správa rozvědky). „Roku 1920 ji založil sám L. Trockij hlavně jako nástroj k upevnování sovětské státní moci a v druhé řadě také jako vojenskou rozvědku. První šéf této zpravodajské služby Jan Berezin byl zastřelen v roce 1937 při Stalinových čistkách. GRU začala používat obchodní činnost ke krytí vojenské a hospodářské špionáže jako první ze všech sovětských tajných služeb a již v začátcích sovětského státu vybudovala rozsáhlou síť lodních společností, jichž bylo téměř tolik, kolik měla k dispozici lodí. Jejich agenti a kurýři pak na nich byli nepozorovaně přepravováni po celém světě. Ve všech důležitých přístavech Evropy i Ameriky získávala GRU podporu u tamních agentů a sympatizantů se SSSR, kteří se rekrutovali hlavně z širokých mas těžce pracujících přístavních dělníků. Také díky tomu nebylo krytí jejich agentů nijak obtížné. GRU byla pod neustálým dohledem GPU, potom NKVD a nakonec pod dohledem KGB, pouze ve vojenském námořnictvu její zpravodajci neoperovali. Za Stalina byly obě složky záměrně mezi sebou rozeštvávány, což jim samozřejmě oběma dosti uškodilo. Dokládá to duplicita a někdy dokonce triplicita jejich činnosti.“²³

GRU si přitom sama vyškolila řadu vynikajících agentů jako byli Fuchs, Lonsdale, Abel, Sorge a zřejmě také Otto Katz. Na starosti měla školení a výcvik všech zahraničních

²² Milan Churáň a kol., Encyklopedie špionáže, Libri, 2000, str. 136

²³ Milan Churáň a kol., Encyklopedie špionáže, Libri, 2000, str. 137 a 138

teroristů. Otto Katz se v Moskvě zdržoval až do března 1933 a kromě práce ve filmovém průmyslu a školením a instruktáži se i nadále věnoval literární činnosti. Pravidelně psal do dvou svých oblíbených berlínských komunistických novin „Welt am Abend“ a „Berlin am Morgen“. V této době byl také hlavním redaktorem kolektivní knihy – Patnáct železných roků - vydané k patnáctému výročí založení SSSR.²⁴

„V třicátých letech vstoupila Evropa do dvacetiletého období hrůz a pustošení v němž se zhmotnil zrůdný mravní relativismus. 21. prosince 1929 oslavil Stalin své padesátiny jako absolutní vládce despotického státu. Tou dobou získal Stalin také žáka obdivovatele i soupeře v Adolfu Hitlerovi, který se rovněž chystal vládnout neomezeně. Když roku 1924 Lenin zemřel, jeho despotický stát zdědil Stalin jako generální tajemník strany. Zbývalo už jen odstranit eventuální soupeře a mohl vládnout sám. Jako bývalý seminarista, revolucionář a bandita byl napůl vizionář a napůl byrokrat. Násilností ve velkém měřítku se naučil už v roce 1918, jako velitel severokavkazského vojenského okruhu, kde popravoval velké skupiny ‚buržoazních vojenských odborníků‘, které podezříval z nedostatku ochoty zabíjet. Tím, že vedl stranický sekretariát, ovládl v podstatě celý aparát strany a mohl dosazovat do ústředního výboru svoje lidi. V politbyru mu však překážely čtyři významné osobnosti: Trockij, kterému podléhala armáda; Zinověv, jenž vedl leningradskou pobočku strany; Kameněv, který řídil stranu v Moskvě; a přední teoretik revoluce Bucharin. Stalin je rozdělil a přinutil, aby se vzájemně zničili; a to, jak to udělal, představuje klasickou ukázkou mocenské politiky.“²⁵

Právě v době příjezdu Otty Katze do Moskvy požadoval Stalin likvidaci Rjutina, který nechal soukromě kolovat dvoustředstránkový dokument kritizující Stalinovu diktaturu. Sergej Kirov, nový nástupce Zinověva v Leningradě, trval na tom, aby byl Rjutin ušetřen a izolován ve zvláštním vězení pro stranické kádry. V létě 1934 Kirovův vliv stále rostl a zdálo se, že s největší pravděpodobností vytlačí i Stalina. Jednoznačný úspěch, jež Hitler zaznamenal při takzvané Noci dlouhých nožů (29. červen – 30. červen 1934) spojené s likvidací opozice velitelského sboru, přivedl Stalina na myšlenku, aby jednou pro vždy skoncoval s opozicí ve straně, a to velmi důmyslným způsobem. Dal Kirova zavraždit a zločin použil jako záminku k úderu proti ostatním nepřítelům.

„Kirov byl zastřelen za záhadných okolností 1. prosince 1934 v budově silně střeženého Smolného paláce a nikdy se nevysvětlilo, jak mohl vrah Leonid Nikolajev projít přes ozbrojené strážce. Stalin reagoval na zprávu o vraždě velmi ostře a ještě téže noci jel

²⁴ NA; Praha; fond A. Simone ; sv. 1.

²⁵ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 260 a 261

vlakem do Leningradu, kde zabral celé patro Smolného paláce a vedl osobně vyšetřování Borisova, vedoucího Kirovových osobních strážců, dal Stalin utlouct železnými sochory, Medvědév, náčelník leningradské policie, byl poslán do koncentračního tábora a po třech letech zavražděn, Nikolajev byl popraven 29. prosince po tajném přelíčení. Bylo postříleno více než sto takzvaných bílých a 40 000 leningradských občanů šlo do koncentračních táborů. Čtrnáct dnů po Kirovově vraždě dal Stalin zatknout Zinověva a Kameněva.²⁶

Zahraniční komunisté, kteří hledali v Moskvě azyl, byli také likvidováni, a to v hojném počtu. Patřil mezi ně Béla Kun a většina maďarských komunistických předáků, skoro všichni hlavní představitelé jugoslávské strany kromě Tita, známí bulharští komunisté Popov a Taněv, souzení v Lipsku s Dimitrovem (ten unikl čirou náhodou, neboť na Stalinových seznamech byl), všichni Korejci, mnoho Indů a Číňanů a komunističtí vůdci z Litvy, Lotyšska, Estonska, Besarábie, Iránu, Itálie, Finska, Rakouska, Francie, Rumunska, Holandska, Československa, Spojených států a Brazílie. Zvláště těžce byli postiženi Němci, kteří do Sovětského svazu uprchli před Hitlerem. Známe jména 842 takovýchto osob, jež byly zatčeny, včetně žen a dětí komunistických funkcionářů, například rodiny Karla Liebknechta. Po prostudování těchto informací musíme konstatovat, že Otto Katz opustil SSSR na poslední chvíli, kdyby si svůj pobyt v Moskvě prodloužil ještě o několik měsíců, mohl být popraven už tenkrát.

8. Návrat do jiného Německa

Situace v Německu se začala za pobytu Otty Katze v Moskvě radikálně měnit a začala být v mnoha ohledech podobná tehdejší situaci v SSSR. Totalita a její přední tvůrci Stalin a Hitler začali zasahovat do všech oblastí veřejného života.

„V letech 1925–29, která byla nejlepším obdobím výmarské republiky, kdy Německo prožívalo průmyslovou konjunkturu blížící se předválečné úrovni a neexistovaly ekonomické tlaky působící ve prospěch totalitních tendencí, vystupoval Hitler jako brilantní řečník, politický organizátor a vůdce nezlomné vůle. Stejně jako v Sovětském svazu se i jeho strana měla stát základnou pro řízení státu okamžitě poté, co převezme moc. Když se v mezinárodním komunistickém hnutí prosadil stalinismus a strana Rosy Luxemburgové, dříve vysoce intelektuální, vyšla ze studoven do ulic, začalo k násilí docházet čím dál častěji. Ve městech i na vesnicích je napadaly Röehmovy hnědé košile SA v brutálních pouličních bitkách, z kterých těžily obě dvě strany. Komunisté však násilí používali i v akcích proti

²⁶ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 296 a 297

sociálním demokratům, protože je považovali za příliš slabé, reformistické a neschopné čelit násilným útokům pravice. Komunisté jim nadávali do sociálfašistů a chovali se k nim jako ke skutečným nepřítelům. Nacisté vystupovali jako obránci ‚árijského řádu‘, který výmarská republika nebyla schopná účinně hájit, a jako jediná síla držící na uzdě ‚rudý teror‘ a poskytující prostým občanům zdání míru a skutečné autority. Hitlerovi dopomohl k moci strach. Ve volbách roku 1928 klesl počet nacistických poslanců ze čtrnácti na dvanáct a strana dostala jen 2.8 % hlasů. Přesto pro Hitlera znamenaly tyto volby zásadní zvrat, značného zisku v nich doznala levice a hlavně komunisté, což vytvořilo ovzduší strachu. Roku 1929 měli nacisté 120 000 členů, v létě 1930 již 300 000 a začátkem roku 1932 téměř 800 000. I úderné oddíly SA (Sturmabteilung) se rozrostly na půl milionu mužů na konci roku 1932. Dokonce i armáda doporučila nacisty do vlády, protože se bála, že by nezvládla současně nacistické a komunistické polovojenské oddíly, zvláště kdyby zaútočili i Poláci.²⁷

Hitler byl ustanoven kancléřem 30. ledna 1933, po dvou dnech odporně servilního handlování. V kabinetu byli z dvanácti ministrů pouze tři nacisté a Hitler měl být držen na uzdě Blombergem a Hugenbergem. Jenže Hitler, Göring a Frick, tři nacističtí ministři, zastávali právě ty nejdůležitější funkce: kancléřství s možností použít článek 48 ústavy, pruské ministerstvo vnitra a celostátní ministerstvo vnitra. Jedinou silou v zemi, která by si dovedla poradit s půl milionem hnědých košil, byla kromě armády pruská policie. Ta byla právě odňata sociálním demokratům a předána Göringovi. Jakmile Hitler vkročil do kancléřství, začal jednat stejně rychle jako Lenin v říjnu 1917. Okamžitě přesunul do berlínské vládní čtvrti 25 000 mužů. Toho večera se konala masová přehlídka s pochodněmi. Skoro šest hodin pochodovaly oddíly SA a SS Brandenburskou branou ke kancléřství, zatímco Hitlerovy zvláštní policejní jednotky udržovaly pořádek v jásajícím davu. Rozdělující aspekt začal hned dalšího dne ráno, když Göring převzal pruskou státní mašinerii. Provedl radikální personální změny hlavně ve vedoucích policejních funkcích a vydal řadu rozkazů pro urychlené rozšíření státní tajné policie – Gestapa (Geheime Staatspolizei). O čtyři dny později Hitler využívající své pravomoci podle článku 48 vydal dekret „Na ochranu německého národa“, kterým přenechával vládě naprostou volnost zakazovat veřejná shromáždění a zastavovat vydávání novin. 22. února založil Göring další pomocnou policii o 50 000 mužích. Göringův úkol byl velmi usnadněn požárem říšského sněmu 28. února, který údajně založil slabomyslný Martinus van der Lubbe. K tomuto incidentu se ještě vrátíme, neboť Otto Katz byl jedním z hlavních organizátorů takzvaného protiprocesu, jenž proběhl v Londýně. Novému režimu přišel požár velice vhod. Téhož dne vydal Hitler zvláštní dekret

²⁷ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 278 ,str. 280

z 28. února 1933 „Na ochranu lidu a státu“ doplněný ještě dalším výnosem „Proti zradě německého národa a vlastizrádným machinacím“. Ty tvořily skutečný základ nacistické vlády, neboť dovolovaly policii obcházet soudy. Poté Hitler vydal zmocňovací zákon, který nechal 23. března projednat a schválit v Říšském sněmu, tím se v podstatě rušila ústava a byla odstraněna legální vláda. Totálně zničit německou demokracii trvalo Hitlerovi méně než pět měsíců, asi stejnou dobu jako Leninovi v Rusku. Hitler se mohl inspirovat vyzrálým sovětským modelem, a tak mohl vybudovat hrůznou mašinerii a teror policejního státu ještě rychleji než Lenin a netrvalo dlouho a byla v tak velkém rozsahu, jakého se podařilo dosáhnout až Stalinovi.

9. Nové úkoly v „imperialistických“ zemích

Po událostech, jež proběhly v Německu poté, co se Hitler v lednu stal říšským kancléřem, nebylo myslitelné, že by se manželé Katzovi mohli beze strachu vrátit do svého předchozího bydliště v Berlíně. Situace v Sovětském svazu začínala být obdobná a i Otto Katz jistě vyzoroval, že komunistické hnutí v SSSR se opět chystá k pročištění svých vlastních řad před dalším rozhodujícím vystoupením. Proto jistě oba manželé uvítali, když byl Otto poslán k plnění svých úkolů do pro komunisty relativně bezpečné Francie, v mezinárodní společnosti multikulturní Paříže, jejíž členové vždy tíhli k levici, si brzy Otto Katz za přispění svých levicových přátel našel vhodné kontakty. Do Paříže ho z Moskvy poslala Kominternu, a tak se záhy stal sekretářem Komitétu pro pomoc obětem fašismu.²⁸ Zatímco E. Piscator odjel po jejich návratu z Moskvy do Spojených států, Otto Katz vytvořil se svým starým soudruhem Willim Münzenbergem nejlepší propagandistické duo v celé západní Evropě. Mimo spolupráce však na Münzenberga Katz také dohlížel, protože Kominternu ho již delší dobu podezřívala ze snah o navázání kontaktů s německými socialisty a jinými nepřátelskými skupinami německé emigrace.

Požár Říšského sněmu, místa kde se scházel německý parlament, byl klíčovou událostí k ustavení nacistické moci v Německu. Požár vypukl v noci 27. února 1933 kolem deváté hodiny, policie rychle našla uvnitř budovy polonahého M. van der Lubbeho, holandského komunistického agitátora, nezaměstnaného zedníka nedávno přicestovalého do Německa. Brzy přijeli osobně Adolf Hitler a Hermann Göring. Když viděli van der Lubbeho, Göring okamžitě prohlásil, že požár je dílem komunistů a dal zatknout jejich stranické vůdce. Požár Reichstagu dovolil nacistům urychleně zakázat Komunistickou stranu, přičemž argumentovali tím, že požár Reichstagu měl sloužit jako signál k připravované komunistické revoluci.

²⁸ NA Praha; fond A. Simone sv.1; a zápis o Procesu s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským

Nacisté chtěli dokázat, že požár sněmu byl pod taktovkou Komunistické internacionály. Na začátku března 1933 byli zadrženi tři muži, kteří měli sehrát rozhodující úlohu během lipského soudu, známého „Procesu o požáru Říšského sněmu“. Těmi třemi zadrženými byli Bulhaři Georgij Dimitrov a později v SSSR popravení Vasil Taněv a Blagoj Popov. Všichni tři byli odhaleni pruskou policií jako důležití agenti Kominterny. Pruská policie však netušila, že Dimitrov se podílel takřka na všech akcích Kominterny v té době. Při procesu v Lipsku, konaném od 21. září do 23. prosince, byl van der Lubbe shledán vinným a odsouzen k smrti. Nacisté se domnívali, že byl součástí komunistického spiknutí, které mělo zapálit sněm a chopit se moci, zatímco komunisté ho obviňovali, že byl součástí spiknutí nacistického, které na ně mělo svést vinu. Van der Lubbe trval na tom, že jednal sám, že chtěl a protestovat proti stavu německé pracující třídy. Proces v Lipsku byl sledován širokou veřejností, měl mnoho podobných znaků s monstrprocesy v SSSR, byl přenášen rozhlasem. Nacisté očekávali, že soudní dvůr shledá komunisty vinné ve všech ohledech a schválí tak perzekuce a teror vykonávaný proti všem opozičním silám. Dimitrov se vzdal práva na soudem přiděleného obhájce a úspěšně se hájil sám. Podařilo se mu prokázat nevinu jak svoji, tak i svých komunistických soudruhů a byl v procesu úplně osvobozen. Navíc se mu podařilo předložit důkaz, že do organizování požáru byli zapleteni vysocí funkcionáři nacistické strany.

Otto Katz byl jmenován sekretářem „Protiprocesu“ akce, kterou zorganizovala skupina právníků, demokratů a různých antinacistických propagandistů pod vedením německých komunistických emigrantů.²⁹ Předseda „Protiprocesu“ byl D. N. Pritt K.C., ale hlavním organizátorem v pozadí byl propagandistický šéf KPD Willi Münzenberg. „Protiproces“ byl pořádán v Londýně, trval celý týden a skončil závěrem, že hlavní obžalovaní, bulharští komunisté, jsou neviní a opravdoví zakladatelé požáru se nalézají ve vedení elit NSDAP. Hlavním viníkem byl shledán Hermann Göring, přičemž „Protiproces“ pracoval jako komise, kde byly přezkoumány všechny možné scénáře a pročteny všechny výpovědi zúčastněných. Tato londýnská akce byla pro propagandisty z Kominterny i pro německé komunisty nesmírně úspěšným reklamním počinem. Otto Katz s Münzenbergem doplnili tento triumf ještě tím, že pod Münzenbergovým jménem vydali ve světě velice populární Hnědou knihu proti nacistickému teroru v Německu, odhalující skutečné žháře Reichstagu. Tato kniha byla široce distribuována ilegálně po Německu a obviňovala nacisty ze žhářství Reichstagu a ze spiknutí, které mělo zdůvodnit a obhájit nacistický teror v Německu. Dnes je Hnědá kniha považována badateli za zcela historicky bezcennou, zato za autora tohoto svazku je (jako u jiných prací W. Münzenberga) považován Čechoslovák Otto Katz. On sám udává, že na první

²⁹ Rozhovor s Lenkou Reinerovou a NA fond A. Simone; sv. 5.

Hnědé knize pracoval jen jako hlavní redaktor, ale podařilo se mu z tohoto aktuálního tématu ještě vytáhnout materiály na knihu Dimitrov kontra Göring, obhajující Dimitrova. Po návratu do Paříže se začal horečně věnovat publikační činnosti, množství vydaných publikací mu umožňovalo schůzky a kontakty s lidmi, kteří požadovali jeho služby a rady jako odborníka na společensky zajímavá témata. Proto sám napíše a zanedlouho i vydává druhou hnědou knihu a je hlavním redaktorem knihy *Hnědá síť* - o nacistické páté koloně rozesté po celém světě.

V Anglii na sebe Otto Katz upoutal nežádoucí pozornost. Podle dochovaných dokumentů československý konzulát v Londýně 29. června 1933 informuje Generální konzulát Československé republiky v Berlíně, že „zdejší policie (New Scotland Yard) vyšetřuje osobní totožnost majitele cestovního pasu znějícího na jméno Otto Katz“. Bezpečnostní orgány Velké Británie měly podezření, že se jedná o jim známého „komunistického agenta Rudolfa, nebo také Josefa Katze, jehož pobyt je v Anglii nežádoucí“. Vyšetřováním se zjistilo, že Otto Katz si tento pas vyzvedl na zastupitelství v Curychu po svém návratu z Moskvy, jiné doklady neměl a zodpovědné úřady měly jisté podezření již tenkrát. Pas byl neúplný a vyskytovaly se jak nesrovnalosti ve fotografii, tak v rubrice zvláštní znamení. Tady byla problémem nápadná jizva ve tváři. Prezidium policejního ředitelství v Praze a Z.O. – zpravodajské oddělení se zpravodajskou ústřednou – bylo nuceno zahájit vlastní řízení. Na základě zpráv četnické stanice v Jistebnici a policejního ředitelství v Plzni byl „dle fotografie poznán a jest skutečně totožný s osobou, za kterou se vydává“.³⁰ Prozrazení a hlavně vyšetřování, které okolo osoby Otty Katze probíhalo od června 1933 do března 1935 (*viz Příloha č. 8, pozn. OK*), není pro žádného tajného agenta asi moc příjemné ani bezpečné, a tak se nemůžeme divit, že Katz s radostí přivítal nabídku k cestě do centra kapitalismu, do Hollywoodu v USA. Okolnost, že vyšetřování probíhalo v Londýně a zároveň v Praze, zajisté značně napomohla tomu, aby se Otto Katz v Paříži na cestu náležitě připravil.

Roku 1935 přiletěl Otto Katz, nyní již zkušený komunistický propagandista, letadlem do USA.³¹ V takto velké zemi již byl, a tak se stejně jako v Moskvě soustředil na filmový průmysl. Zamířil přímo do jeho dnešního centra, do Hollywoodu, místa kde sídlila nejvýznamnější filmová studia celé Ameriky. Zde začal organizovat Ligu proti nacismu, která mu poskytovala dostatečné krytí pro jeho činnost nelegála. Agent nelegál „...je označen pro pracovníka rozvědky působícího v zájmové zemi bez oficiálního krytí, často jako obchodník, novinář, kulturní pracovní a podobně. Výhodou těchto agentů je snadnější pronikání na

³⁰ Archiv bezpečnostních složek MV; fond policejního ředitelství Praha 2; sv. 4995; K 1196/9

³¹ Rozhovor s Lenkou Reinerovou

zpravodajsky důležitá místa a vytváření agenturních sítí bez nebezpečí kontroly kontrarozvědných organizací provádějících kontrolu například nad diplomaty...“³² Liga proti nacismu měla v Hollywoodu široký ohlas, hlavně díky podpoře, jež jí poskytovaly významné osobnosti z filmového průmyslu. Mnoho filmových tvůrců v Evropě bylo židovského původu, a tak s nástupem Hitlera k moci hledali nové a bezpečné uplatnění, které jim Hollywood snadno poskytnul. Tito herci, režiséři, producenti a další filmoví pracovníci masově protinacistické hnutí podporovali a snadno strhli na svou stranu i rodilé Američany. To bylo přesně to, co Komunistická internacionála potřebovala, Otto Katz si díky tomu mohl získat potřebné kontakty, jistou agenturní síť. Všichni agenti Katzova typu se snažili získat kompromitující informace na osoby veřejně činné a s jejich pomocí je donutit ke spolupráci. Katzovou specialitou byly erotické výstřednosti, takže v době masové emigrace filmových profesí z Evropy do Hollywoodu měl jistě materiálů více než dost.

V Evropě se pomalu schylovalo k druhé světové válce a její předkolo se mělo odehrát ve Španělsku. Kominternu hodlala využít tohoto konfliktu, aby se zbavila opozice, jež přežila dosavadní čistky. Spojené státy se rázem dostaly na okraj mezinárodního dění, a proto Otto Katz urychleně odcestoval zpátky do Evropy.

10. Španělská občanská válka, mezinárodní brigády.

Do Španělska, do barcelonského přístavu připlul Otto Katz jen několik dnů před tím, co Franco rozpoutal svoje povstání. Pravděpodobně zde získal Katz informace, jež vedly k zadržení části archivu nacistické organizace. Zmocnil se asi 40 000 dokumentů. Vydal je knižně pod titulem „Spione und Verschwörer in Spanien – Špioni a spiklenci ve Španělsku“. Rychle se zapojil do republikánského hnutí odporu proti Frankově puči. Koncem roku 1936 založil „Agence Espagne“, oficiální tiskovou kancelář Španělské republiky v zahraničí.

„Španělská ospalá diktatura Prima de Rivery skončila díky umírněnosti socialistů bez krveprolití v roce 1930 a následujícího roku přešla monarchie plynule v republiku. Franco se obával, že bude-li armáda rozdělena, nic nezabrání extrémní levici v převzetí moci, což povede ke všem hrůzám Leninova Ruska a zejména k stalinské násilné kolektivizaci rolníků. Už v roce 1934 byla levice první, kdo přešel k otevřenému násilí. To vyvolalo vlnu strachu v hlavním demokratickém pravicovém seskupení Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA) vedeném Gilem Roblesem. Nejpvážlivějším rysem celého vývoje byl rychle rostoucí vliv komunistů. Ve volbách získali jen sedmnáct poslanců, mezi nimi Dolores

³² Milan Churáň a kol., Encyklopedie špionáže, Libri, 2000, str. 25

Ibarruriovou, a tak 5. dubna zorganizovali puč. Díky úsilí obratného agenta Kominterny Vittoria Codovilla a zradě socialistického mládežnického předáka Santiaga Carrilla se socialistická a komunistická mládež sloučila, což znamenalo, že komunisté pohltili 40 000 radikálů. Za deset dnů byl vyhlášen program Lidové fronty, který nebral ohled na výsledky voleb a politickou nejednotnost země. Rozhodujícím faktorem byla neschopnost Lidové fronty ukáznit vlastní radikály a utvořit stabilní vládu. Výtržnosti mládežníků Lidové fronty ve městech, anarchisty organizované vyvlastňování statků a protivládní stávky v továrnách vyvolávaly odpor k levici u středních a řemeslnických vrstev a u armády a policie. Militantní levice, pouliční mládežnické gangy, anarchisté a nedávno založená revoluční marxistická strana Partido obrero de unificación marxista (POUM) v násilnostech vedly a nově vznikající fašistické bojůvky na ně reagovaly s nadšením. Z mládežnických gangů Lidové fronty se nesporně rekrutovali sadističtí vrazi, kteří se později za občanské války dopouštěli nejhorších zvěrstev. V květnu začali anarchisté a stávkující členové revoluční marxistické strany obsazovat továrny, zabíraly velké statky a rozdělovali půdu. Civilní garda nesměla opustit kasárna a většina armády byla na nucené dovolené. Nová republikánská policie, úderné oddíly, se k výtržnostem připojovaly nebo jen přihlížely, jak se pálí úroda. Občanská válka vypukla 17. července 1936 a Robles, aby se nemusel zúčastnit puče, utekl do Francie. Rebelující generálové rychle opanovali jih a západ. Nepodařilo se jim však obsadit Madrid, a vláda kontrolovala většinu severní a východní části země až do roku 1938. Na obou stranách této dělící čáry se každá strana dopouštěla vůči svým protivníkům obrovských krutostí. Vzorem pro levici byl Lenin a levicové tlupy vrahů byly známy jako Čeka. Jen v Madridu byly takových tlup desítky. Nejhorší vedl komunistický mládežnický funkcionář Garcíá Attadel. Žil v paláci obklopen hojnou kořistí. S tou se pokusil uprchnout do Jižní Ameriky, ale byl zardoušen ve vězení v Seville.³³ Mnoho těchto vrahů se uplatnilo u tajné policejní organizace zavedené sověty v Barceloně, jejíž součástí byl i Otto Katz. Tzv. Národní svatyně ve Valladolidu uvádí, že levice zavraždila 54 594 civilistů.

Nacionalisté zabíjeli za frontou v podobném rozsahu, ale vraždy prováděly i armádní jednotky. Nejznámější obětí nacionalistů byl básník Garcíá Lorca, v prvních šesti měsících války zabili nacionalisté šest generálů, jednoho admirála a všechny poslance Lidové fronty, které zajali – celkem asi 50 000 osob. Vraždění na obou stranách tedy bylo zhruba stejné a mělo totalitní charakter, tresty se vyměřovaly na základě třídní příslušnosti, stavu a povolání, nikoliv podle osobního provinění.

³³ Paul Johnson – Dějiny 20. století; str. 321, str. 322, str. 320

„Když Franco dorazil 19.července 1936 z Kanárských ostrovů do Tetuánu, poslal do Říma pro tucet bombardérů a tři dny na to požádal Němce o vojenská dopravní letadla.“³⁴

To byl zásadní obrat. Severní a jižní armáda se spojily 11. srpna a následující měsíc byl Franco jmenován hlavou státu a generalissimem „s veškerou pravomocí“. Doufal, že se republikánská morálka zhroutí a že se mu podaří obsadit Madrid. Avšak dodávky francouzských a ruských letadel umožnily republikánům ovládnout frontové linie ze vzduchu a sovětské tanky, jež se objevily v Madridu, vyloučily kapitulaci města. Tak zabránila zahraniční pomoc oběma stranám v rychlém rozhodnutí. Němci měli na frontě současně nanejvýš 10 000 mužů včetně 5 000 členů legie Kondor, jež začátkem roku 1937 vyrovnala republikánskou vzdušnou převahu. Italská pomoc byla mnohem větší 40 000 až 50 000 mužů po celou dobu války. Nacionalistům také pomáhalo několik tisíc Portugalců, 600 Irů pod velením generála O' Duffyho a samozřejmě ještě 75 000 Marokánců, zařazených jako dobrovolníci. Rusové dodali obrovskou spoustu vojenského zařízení všeho druhu a také poslali 1 000 pilotů a asi 2 000 jiných specialistů, ale žádné velké jednotky. Považovali Španělsko hlavně za příležitost pro mezinárodní propagandu a věnovali se organizování mezinárodních brigád. Na straně republikánů bojovalo celkem asi 40 000 cizinců, 35 tisíc z nich bylo členy Interbrigád. Nikdy jich však nebylo víc než 18 000 současně. Největší kontingent interbrigadistů, asi 10 000, dodala Francie, pak Německo a Rakousko s Polskem dalších 5 000. Velké kontingenty zde také byly z Itálie, Anglie, Spojených států, Jugoslávie, Československa, Skandinávie, Kanady, Maďarska a menší počet z asi čtyřiceti dalších zemí.

Francisco získal v podstatě všechny dodávky zbraní ze zahraničí na úvěr. Tím si zajistil, že jak Německo, tak Itálie, jejichž pohledávky byly přes 200 milionů dolarů, měly silný zájem na tom, aby válku vyhrál Franco a mohl pak splatit dluhy. Republikáni naopak spravovali svoje finance neobyčejně pošetile. Začali s jednou z největších světových rezerv zlata a Stalinovi vydali víc než dvě třetiny. Za zbraně dostal 500 milionů dolarů ve zlatě plus dalších 100 milionů získaných vývozem, ale Stalin nakonec tvrdil že mu republikáni dluží 50 milionů dolarů.

„Z hlediska republiky bylo ještě katastrofálnější, že Stalin trval na politických podmínkách za to, že zbraně dodává. Když začala válka a potřeba zbraní se stala velice naléhavou, vliv španělské Komunistické strany dramaticky stoupl. Ta byla přímo řízena ze sovětského velvyslanectví a pracovníky NKVD a OGPU pod vedením Alexandra Orlova, který žil ve strachu z Ježova a zástupců Kominterny, jako byl Otto Katz nebo Francouz André Marty. Caballero, který se stal v září 1936 ministerským předsedou, se stalinskému vedení

³⁴ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 323

bránil, a tak byl na schůzi komunistických funkcionářů sesazen. Caballerův nástupce Juan Negrín byl vybrán v listopadu 1936 Stalinovým agentem Arthurem Staševským. Místo nakupování zbraní jezdil v rychlém sportovním autě do Francie za ženskými. Jeho žravost byla legendární, za jediný večer se dokázal třikrát navečeřet. A tak pod pláštěm Negrínovy úslužné nevědomosti převzali nad republikánským Španělskem vládu komunisté, to jest Stalinova tajná policie. Nová občanská válka vypukla uvnitř samotné levice na jaře 1937 v Barceloně, mezi komunisty na jedné a revoluční marxistickou stranou POUM a anarchisty na straně druhé. Bezprostřední záminkou jako u hlavní občanské války byla politická vražda předního komunisty Roldána Cortady, toho 25. dubna zastřelila buď anarchistická kontrolní hlídka, nebo agent Kominterny Ernö Gerö. Obě strany měly soukromé armády, tajné policie a tlupy vrahů. V květnu došlo k bouřím a rozsáhlým konfrontacím, do kterých se vložilo námořnictvo a 4 000 příslušníků úderných gard. Caballerovo odmítnutí rozpustit milice POUM poskytlo bezprostřední záminku k jeho sesazení. Jakmile byl předsedou vlády ustanoven Negrín, komunisté zabrali ministerstvo vnitra a všechna důležitá policejní stanoviště a pustili se do vyrovnávání účtů. K čistce došlo ve stejnou dobu, kdy Stalin decimoval vlastní stranu v Rusku. Madridská policie ovládaná komunistickou stranou donutila dva zajaté falangisty, aby připravili smyšlený plán madridského povstání. Na zadní straně plánu byl padělaný dopis předsedy POUM Andrése Nina Francovi. Padělané dokumenty usvědčující POUM z fašistické zraedy byly uložena do kufru jakoby zapomenutého v Geroně a „objeveného“ policií. Orlov dal 14. června jako náčelník španělské NKVD zatknout všechny předáky POUM, pravděpodobně na Stalinův rozkaz. Zadržení byli převezeni přímo do pečlivě připravených výslechových středisek a mučírén. Avšak Stalinovy plány o španělském monstrprocesu vzaly za své, protože Nin by raději umřel při mučení než by se přiznal, a tak ho musel Orlov zabít v parku El Pardo. Během zbývajících měsíců roku 1937 a ještě v roce 1938 bylo popraveno a umučeno v komunistických žalářích tisíce členů POUM a dalších členů levice. Patřila mezi ně i řada nepohodlných cizinců, bývalý tajemník Trockého Erwin Wolff, rakouský socialista Kurt Landau, anglický novinář Bob Smilie a bývalý lektor na universitě v Baltimore José Robles. Mezi těmi, kterým se podařilo uprchnout, byl George Orwell či budoucí kancléř NSR Willi Brandt. Velkým neštěstím bylo, že k občanské válce ve Španělsku došlo v době, kdy vrcholila Stalinova vláda. Mnoho barcelonských vražd se španělskou politikou vůbec nesouviselo, spíš byly ohlasem událostí v Moskvě a v Leningradě. Tak Robles byl popraven, poněvadž jako tlumočnick sovětské vojenské mise ve Španělsku generála J. A. Berzina věděl příliš mnoho o jeho likvidaci v rámci Stalinovy armádní čistky. V letech 1937-8 dal Stalin povraždit své přední agenty na

celém světě. Jak v Rusku, tak i v zahraničí došlo na všechny, kdo mu pomáhali ovládnout španělskou levici. V únoru 1938 byl ve své pařížské kanceláři přinucen se otrávit vedoucí zahraničního oddělení NKVD. Z těch, kdo organizovali dodávky zbraní, byl Evgen Konovalek zabit v květnu v Rotterdamu, Rudolf Clement byl nalezen v Seině s uřezanou hlavou a Waltera Krivitského, šéfa sovětské vojenské rozvědky, hledali tři roky Stalinovi zabijáci, až ho dopadli ve Washingtonu. Kromě generála Berzina dal Stalin zavraždit i M. Kolcova, španělského dopisovatele Pravdy, či Antonova Ovsejenka, generálního konzula v Barceloně, odvolaného do Moskvy s tím, že se stane ministrem spravedlnosti.³⁵

Naskytá se otázka, jak to, že zločiny páchané proti levici v Barceloně nevyvolaly na celém světě vlnu odporu proti stalinismu. Byla to vlastně náhoda. 26. dubna 1937, den po Cortadově zavraždění, čtyřicet tři letadel legie Kondor bombardovalo baskické město Guernica. Zahynulo asi 1 000 lidí a bylo zničeno 70% budov. Pro propagandu Kominterny, nejlepší na světě, to byla aféra k nezaplacení a také z ní udělala nejslavnější událost celé války. Guernica pomohla posunout značnou část západního veřejného mínění včetně časopisů Time a Newsweek na stranu republikánů. To, jak Guernica posloužila k odvrácení pozornosti od likvidace revoluční marxistické strany POUM, dokládá virtuozitu kominternské propagandy vyráběné dvěma nejtalentovanějšími profesionálními mystifikátory Ottou Katzem a Willi Münzenbergem. Otto Katz byl od roku 1937 vedoucím propagandy španělské republiky v Evropě, pracoval přímo pod vedením ministerského předsedy Negrína. Zároveň byl i zahraničním redaktorem francouzských novin L'Ordre.³⁶ Po celou dobu španělské války stalinismus podporovalo nejen dokonalé zpracovávání veřejného mínění, ale i naivita a úplatnost západních intelektuálů.

„Když se Orwell po svém útěku ze Španělska snažil zveřejnit hanebnou aféru s POUM pod názvem ‚Nač to tajit‘, šéfredaktor to odmítl, protože by to prý narušilo západní podporu republikánské věci.“³⁷

Aby si udrželi přízeň intelektuálů, Otto Katz s Willi Münzenbergem pořádali za peníze Kominterny konference s placenými výlohami. V roce 1937 to byla například Mezinárodní mírová akce v Bruselu, nebo madridský sjezd spisovatelů pořádaný téhož roku. Jejich další činnost spočívala ve vytváření agenturních sítí a kontaktů využitelných v nadcházejícím konfliktu. Jedním z Katzových významných kontaktů byl Georges Mandel, francouzský ministr kolonií, s kterým byl Katz v těsném kontaktu až do roku 1939. Sověti

³⁵ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 328, 329, 330

³⁶ NA Praha; fond A. Simone; sv. 1.

³⁷ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 330

věděli, že Mandel má ve francouzské vojenské zpravodajské službě a ve vnitřní bezpečnosti sobě oddané lidi, a snažili se toho pomocí Otty Katze využít.³⁸

„Po zničení revoluční marxistické strany POUM začala republikánská morálka trvale upadat. Franco rozdělil republikánské Španělsko na dvě části, pak už to byla otázka času. Na podzim roku 1938 už měl Stalin války dost, vyždímal z ní poslední zbytky propagandy, skončil své čistky a uvažoval už o nových transakcích. Buď se západními demokratiemi, nebo s Hitlerem. Už měl všechno republikánské zlato. Zastavil tedy veškerou pomoc a Franco mohl zahájit svou poslední katalánskou ofenzívu. Barcelona padla 28. ledna 1939 a Madrid 28. března. V den, kdy se vzdal Madrid, vypověděl Hitler smlouvu s Polskem a jen třináct dní předtím, 15. března obsadil celé Československo. Bylo zřejmé, že válka v Evropě je nevyhnutelná.“³⁹

11. Druhá světová válka a přejmenování na André Simone.

Po zhroucení Španělské republiky začala být v Evropě půda pro Ottu Katze přeci jen moc horká. Po obsazení Československa německou armádou se mu jako známému komunistovi uzavřela cesta domů, a do samotného Německa se nemohl vrátit několik let. Velice rád proto využil příležitosti a v dubnu 1939 odjel na přednáškové turné do Ameriky. Při své cestě po Spojených státech se opět snažil verbovat agenty pro sovětské tajné služby, jako důmyslné krytí pro tuto činnost mu sloužily přednášky po amerických městech, na kterých získával finanční prostředky pro německé podzemní hnutí. Za několik měsíců se mu podařilo shromáždit přes 12 000 dolarů,⁴⁰ ty v Paříži předal Gerhartu Eislerovi, který po válce řídil rozhlas a televizi v NDR. Jak jsem se již dříve zmínil, jednou z činností Otty Katze bylo verbování – získávání tajných spolupracovníků. Je to proces od typování osoby přes prověřování a zjišťování možných motivů spolupráce vrcholící vlastní „verbovkou“. Typování prováděl Otto Katz mezi osobami, které měly vhodné postavení, přístup k zájmovým osobám a do zájmových objektů. Sovětské tajné služby věnovaly získávání agentů značnou pozornost. Otto Katz používal v procesu získávání metodu přesvědčovací a metodu donucovací, v které hrálo hlavní roli použití kompromitujících skutečností. Forma získávání agentů byla jednorázová, kdy byla spolupráce nabídnuta na první schůzce, a postupná, spočívající v postupném připoutání agenta. Při tomto verbování vystupoval Otto Katz jako pracovník zpravodajské služby a udržoval osobní styk s vytypovanou osobou.

³⁸ NA Praha; fond A. Simone; sv. 1; a zápis Procesu s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským

³⁹ Paul Johnson – Dějiny 20. století, str. 332, 333

⁴⁰ NA Praha; fond A. Simone; sv. 6; a rozhovor s Lenkou Reinerovou

Operativci tajných služeb vystupovali jako její příslušníci, ale pod krycím jménem, které pak soustavně používali. Proto je Otto Katz zhruba od této doby znám i jako André Simone. Vlastní „verbovka“ proběhla na schůzce, na níž kandidát spolupráci přislíbil. To často bylo stvrzeno podpisem, ale nebylo to nutností, důležitá byla ochota spolupracovat. Získávací schůzku bylo možno zcela vynechat, protože důležité byly informace a jejich kvalita.

Do Evropy byl Otto Katz povolán těsně před vypuknutím druhé světové války. Vrátil se do Paříže a po vypuknutí války se přihlásil jako dobrovolník do čsl. armády ve Francii. K odvodu se dostavil na konzulát Československé republiky 11. 10. 1939 a byl odveden bez vady. Z jeho odvodního lístku 924. se ještě dozvíme, že mu byl poskytnut odklad do 20.12. 1939 pro cestu do Belgie.⁴¹ Otto Katz byl určen jako spolupracovník Československé informační kanceláře, kde pracoval až do konce roku 1939. Soustavně s touto činností však dále pracoval na svých úkolech. Koncem roku 1939 navštívil francouzského ministra kolonií Mandela v jeho pracovně a snažil se získat informace o vztazích k SSSR a mezinárodnímu dělnickému hnutí. Mandel počítal s nevyhnutelností druhé světové války a s pádem Daladiera, chtěl využít situace k jmenování ministrem vnitra, a proto potřeboval od Katze vědět, jaký postoj k celé věci zaujímá Sovětský svaz, potažmo sám Stalin. Po svém návratu do Paříže začal Katz rozvíjet svou zpravodajskou činnost, při které začal zhusta využívat svoje nové jméno André Simone. V listopadu, krátce po zahájení spolupráce s informační kanceláří v Paříži, kterou řídil Hubert Ripka, ho Mandel požádal, aby zjistil, zda si Beneš a Ripka přeji dohodu s Daladierem. Pak s ním byl ve spojení až do svého dalšího odjezdu do USA. Podle svého svědectví se také v říjnu 1939 zavázal v hotelu Georges V. agentu Paulovi Willertovi ke spolupráci s britským Interlligence Service.⁴² Všechny tyto akce byly pravděpodobně součástí široké zpravodajské hry, což jsou „speciální zpravodajské operace, při které je protivník provokován k jednání prospívajícímu zpravodajské službě, v jejíž režii se hra provádí. Častým prvkem takové zpravodajské hry je „podstava“, již v tomto případě sehrál právě Otto Katz. Je to agent nabízející se určité nepřátelské zpravodajské službě podle pokynů jeho vlastní tajné služby. Cílem této zpravodajské hry bylo především zjistit, které cizí služby na nabídku zareagují, jaké jsou jejich hlavní zájmy, jakých prostředků spojení s agenty používají, kde mají konspirační byty, jakých šifer a kódů používají a podobně. Kdyby zpravodajská služba Katzovu ‚postavu‘, odhalila mohl jejím prostřednictvím dodávat protivníkovi vhodné dezinformace. Cílem těchto zpravodajských her bylo také dodávání dezinformací důležitého významu nepříteli. Takovou úspěšnou zpravodajskou hru uskutečnila

⁴¹ Archiv bezpečnostních složek MV

⁴² NA Praha; zápis Procesu s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským

nacistická rozvědka když československé rozvědce dodala falešné informace o zradě maršála Tuchačevského. Prezident Beneš je pak předal Stalinovi a důsledkem toho bylo zdecimování velitelského sboru Rudé armády“⁴³

Nikoho tedy nepřekvapí, že Otto Katz – André Simone byl na konci roku 1939 zatčen a vězněn ve francouzském koncentračním táboře. Z vězení byl propuštěn až po intervenci ministra Georgese Mandela a ředitele časopisu L'Ordre. Byl ovšem okamžitě vypovězen z Francie a pod policejním dozorem dopraven na loď v Marseille. Před svým zatčením byl podle některých historiků zapleten do osvobození a následné vraždy – sebevraždy nejbližšího spolupracovníka Willi Münzenberga. Ten byl internován v jižní Francii, odtamtud byl osvobozen, ale několik hodin po svém vysvobození byl nalezen oběšený v lese poblíž švýcarských hranic.

Z Marseille Otto Katz odplul do USA, v květnu 1940 však byl v New Yorku zatčen a propuštěn byl až po složení kauce. Po složení kauce s ním byl okamžitě zahájen deportační proces. Aby se vyhnul vypovězení do Evropy, odjel koncem roku 1940 za přispění americké spisovatelské organizace do Mexika. Po celou dobu svého pobytu v Americe spolupracoval s komunistickým deníkem Daily Worker a v komunistickém týdeníku New masses. V americkém prostředí také napsal svojí nejznámější a historicky nejoceňovanější knihu J'ACCUSE! – žaluji!⁴⁴ Ta vyšla nejprve anglicky v New Yorku, v roce 1946 ve Francii a odhalovala francouzskou mnichovanskou politiku.

V Mexiku vstoupil do československo-mexické asociace a byl brzo jmenován do jejího výboru. Jako člen výboru spoluprosadil vydávání měsíčníku El Checoslovaco en Mexico.⁴⁵ Založil zde také organizaci komunistů ze slovanských zemí, jejíž byl předsedou. V Mexiku daleko od Starého světa a také díky probíhající světové válce měl Otto Katz zanedbatelný počet zpravodajských úkolů. Kvůli válce byly všechny zpravodajské akce, které s válkou přímo nesouvisely, odsunuty na druhou kolej. Tato situace umožnila Katzovi, aby se věnoval převážně své vlastní činnosti, a proto začal s masivní publikační činností. V Mexiku napsal knihu Muži Evropy a ruská bitva. Byl hlavním redaktorem Černé knihy o nacistickém teroru, která byla vydána pod záštitou presidenta Beneše a mexického presidenta Avila Camacha. Od roku 1941 řídil časopis Tribuna Israelica. Třikrát týdně psal o mezinárodní situaci do orgánu odborových organizací Latinské Ameriky El Popular a pod pseudonymem přispíval do komunistického týdeníku La voz de Mexico. V Mexiko City žila početná

⁴³ Milan Churáň a kol., Encyklopedie špionáže, Libri, 2000, str. 407

⁴⁴ NA Praha; fond A. Simone; sv.1.

⁴⁵ Rozhovor s Lenkou Reinerovou

německá komunita a tak zde André Simone – Otto Katz udržoval kontakty s E. E. Kischem, Theodorem Balkem, či jeho ženou spisovatelkou Lenkou Reinerovou. Tě byli dokonce společně s Kischem za svědky na její svatbě. Manželé Katzovi přijeli do Mexika společně s manželi Kischovými.⁴⁶ Byť mexická činnost André Simona byla vázána na německé antifašistické publikum, za svého pobytu v Mexiku vystupoval jako československý občan. Všichni tito intelektuálové se snažili o zprostředkování obrazu světového konfliktu jak pro Čechy, Slováky a Němce, tak pro Mexičany – Latinoameričany. Po skončení války usilovali emigranti o návrat do Evropy. André Simone odjíždí se svou ženou a manželi Kischovými v polovině února 1946 za spontánního zájmu mexických přátel. Po krátkých pobytech v New Yorku, Londýně a Frankfurtu nad Mohanem je Praha opět uvítala 21. března 1946.

12. Poválečný návrat do Evropy a zpátky v Československu.

V únoru 1946 se Otto Katz s rodinou rozhodl pro návrat do Evropy. Jeho další cesta vedla do jeho rodiště v Československu, kde jeho staří soudruzi z Kominterny připravovali státní převrat. Na své cestě z Mexika se ještě zastavil v New Yorku, kde se setkal s Davidem Schönbrunem. Schönbrun mu tehdy údajně zatelefonoval do hotelu, řekl mu , že četl jeho knihu a že by se s ním rád setkal. K schůzce došlo v restauraci a Schönbrun mu údajně řekl, že je pověřen americkou tajnou službou k další spolupráci. Po Katzově návratu do ČSR mu soudruzi z KSČ, pravděpodobně R. Slánský, ihned zajistili odpovídající zaměstnání v Rudém právu. Začal zde pracovat jako externí spolupracovník, ale brzy se stal redaktorem. Z titulu této své funkce pak byl ještě v roce 1946 vyslán jako delegát na Mírovou konferenci do Paříže. V roce 1948 byl také poslán jako delegát na Informační konferenci v Ženevě. Dále byl často vysílán do zahraničí jako zpravodaj nebo jako účastník přednášek. V mezinárodním prostředí se cítil dobře a mohl dostatečně využívat kontaktů, jež si svou dosavadní činností vytvořil. Podnikl tak mnoho služebních cest do Paříže, do Bruselu, do východního a západního Německa, do Polska, Jugoslávie či Bulharska. V Praze byl profesorem Vysoké politické školy a před svým zatčením v roce 1952 se stal redaktorem časopisu Svět v obrazech a komentátorem Československého rozhlasu. Spolupracoval také s Ústředním akčním výborem Národním fronty, kde prověřoval členy nekomunistických stran.⁴⁷ (*viz Přílohy č. 9 a 10, pozn. OK*)

Jedna z posledních zpravodajských akcí Otty Katze byla pravděpodobně spojena se smrtí Jana Masaryka, ministra zahraničí a syna prvního presidenta ČSR. Českoslovenští

⁴⁶ Rozhovor Lenkou Reinerovou

⁴⁷ NA Praha; fond A. Simone; sv.5.

komunisté provedli svůj puč v průběhu února 1948 a dosáhli v něm svého cíle – monopolu moci, a to v rozporu s demokratickou ústavou. Nastolili totalitní systém za podpory značné části občanů, které získali svými sliby a programem. Poté, co komunisté pozvolna od konce války převzali kontrolu nad klíčovými státními složkami, jako byla bezpečnost (*viz Příloha č. 11, pozn. OK*) či armáda, rozhodli se přejít k otevřené akci. Vláda jednala o situaci v Bezpečnosti, 13. února národně socialističtí ministři upozornili na chystané přemístění obvodních velitelů SNB v Praze ve prospěch komunistů (*viz Příloha č. 12, pozn. OK*). Ministru Noskovi bylo uloženo zastavit realizaci rozkazu zemského velitele SNB o přemístování. Poté ministři tří nekomunistických stran podmínili účast na jednání vlády splněním tohoto usnesení. 20. února se sešla mimořádná schůze vlády, na níž měl ministr Nosek podat zprávu k usnesení z 13. února. Ministři tří nekomunistických stran, národně socialistické, lidové a slovenské Demokratické strany se jednání nezúčastnili a celkem 12 ministrů z 26 podalo demisi. Tak vypukla vládní krize. Ve velkých městech se z podnětu komunistů konala masová shromáždění. Gottwald měl projev v rozhlase, ve kterém oznámil komunistické řešení vládní krize a vyzval k ustavení akčních výborů Národní fronty. Akční výbory začaly nekompromisně provádět očistu veřejného života, rozpoutaly vlnu represálií. V Obecním domě v Praze byl večer 23. února utvořen přípravný výbor k ustavení Ústředního akčního výboru Národní fronty. Na pokyn ÚV KSČ se začaly ve velkých městech vytvářet Lidové milice. 24. února proběhla generální stávka, účastnilo se jí 2,5 milionu občanů. 25. února v jedenáct hodin K. Gottwald, V. Nosek a A. Zápotocký předložili prezidentu Benešovi návrh na novou vládu (*viz Příloha č. 13, pozn. OK*). Na prezidentovo rozhodnutí čekalo na 250 tisíc účastníků manifestace v Praze na Staroměstském náměstí. V 16.30 hodin prezident Gottwaldův návrh nové vlády podepsal. Ve 25 členném kabinetě obsadili komunisté 13 křesel, tři ministři byli bezpartijní a ostatní byli příslušníky nekomunistických stran, zcela však závislí na komunistech a bezvýhradně jich poslušní. Večer prošel Prahou mohutný průvod Lidových milicí a byl ustaven Ústřední akční výbor Národní fronty. Již 27. února ústřední akční výbor Národní fronty vyzval veřejnost, aby provedla “důkladnou očistu od reakce“. Očista se týkala hlavně středních a nižších článků státního a hospodářského aparátu, oblasti kultury, školství a dalších oblastí veřejného života. Do konce března bylo zbaveno funkcí okolo 30 tisíc osob, z toho 12 tisíc státních a veřejných zaměstnanců. Klement Gottwald, nový premiér ČSR, předložil 10. března Ústavodárnému národnímu shromáždění programové prohlášení „nové vlády národní fronty“. Tentýž večer skončil i život ministra zahraničí Jana Masaryka po pádu z okna Černínského paláce v Praze. Úřední verze tehdy hovořila o sebevraždě. Pozdější vyšetřování z let 1968 a 2004 smrt popisují jako vraždu,

pachatel je podle závěrů vyšetřovatelů stále neznámý. Na místě činu v Černínském paláci bylo přítomno několik agentů NKVD. Z toho někteří historici vyvozují, že šlo o vraždu provedenou agenty sovětské tajné služby, za aktivní spolupráce Gottwaldova vedení KSČ. Většina přímých svědků této události také zemřela nepřírozenou cestou. Když po odvolání dr. Berkovce případ převzala StB, vykázal ministra Nosek všechny z ložnice a ke dveřím postavil strážného kterému nařídil, aby dovnitř nikoho nepouštěl, podle svědectví Dr. Teplého. Krátce na to se do bytu dostavil neznámý muž v civilu a vydal se k ložnici, kde mu strážný zastoupil cestu. Neznámý řekl strážci rusky: „neblázněte, nechte mě projít“. Ten ale odmítl, načež Nosek s Clementisem strážnému nařídili, aby muže pustili dovnitř. Asi po půl hodině neznámý vyšel ven a nesl nabitou aktovku. V roce 1955 vydal člen britské tajné služby E. H. Cooridge zprávu ve které tohoto „neznámého“ muže identifikoval, šlo o agenta NKVD Otto Katze – André Simona.⁴⁸ André Simone přitom jen několik dní před touto událostí – 29. února udělal s Masarykem klíčový rozhovor pro francouzský list L'Ordre, kde Masaryk vysvětlil svoje setrvání ve vládě proslulou větou: „Já jsem vždycky šel s lidem a půjdu s ním i dnes“.⁴⁹ Netrvalo dlouho a údajně z okruhu StB vyšla fáma, že Masaryka zavraždili za pomoci StB členové sovětské NKVD. Podle této teorie zabijáky vedl major NKVD Augustin Schramm a akci z venku zajišťovala skupina nadporučíka Tůmy. V pozůstalosti po Otto Katzovi se nachází i rukou psané poznámky, které si udělal Katz po ohledání místa činu, kde skutečně byl. Jeho poznámky však jen popisují chování osob přímo v Černínském paláci a stav Masarykovy pracovny po Katzově příchodu (*viz Příloha č 13, pozn. OK*). Žádné další důležité či neznámé informace jsem však v jeho poznámkách nenašel, takže Katzova role v této události je stále zahalena v mlze lží a dezinformací. Mnoho historiků naznačuje, že právě tato akce byla důvodem, pro který byl Otto Katz zařazen do spikleneckého centra odsouzeného s Rudolfem Slánským.

13. Poslední monstrproces – ve vedení protistátního spikleneckého centra

Rozpad protihitlerovské koalice velmocí v polovině roku 1947 znamenal zároveň dlouhodobou přítomnost USA v evropské politice. Představa Moskvy, že bude v Evropě jedinou velmocí, což by jí umožnilo rozšířit své pozice za dosavadní sféru vlivu, vzala za své. Od této chvíle počítala s možností třetí světové války a počala se na ni připravovat. Od roku 1951 pak kalkulovala s rozšířením socialismu na celou kontinentální Evropu a s obsazením dalších zemí armádami sovětského bloku. Z hlediska chystaného vojenského tažení se jí jevilo

⁴⁸ J.V. Jakoubek; K výročí smrti Jana Masaryka; CS magazin, 2007

⁴⁹ P. Kosatík; M. Kolář; Jan Masaryk pravdivý příběh; MF 1998

Československo jako nejslabší článek, protože ve vedoucích funkcích v armádě, bezpečnosti, státním a stranickém aparátu seděli lidé, kterým Moskva nevěřila nebo kterých se potřebovala jako dřívějších příliš informovaných spolupracovníků zbavit. Mezi ně patřili Šváb, Reicin, Simone, Závodský nebo Plačka. Z dnešního pohledu vyvstává otázka, zda likvidace jedné skupiny spolupracovníků sovětských tajných služeb a jejich nahrazení jinými nemělo původ v ve změnách v moskevské centrále bezpečnosti. K uvedeným motivům se během roku 1950 přiřadil další, antisemitismus. Přibližně v době pražských monstrprocesů se v SSSR znovu zvedla silná vlna protižidovských nálad. Boj proti sionismu vrcholil na počátku padesátých let.

Od jara 1947 nastal obrat sovětské politiky na Středním východě, konkrétně v palestinské záležitosti. V této souvislosti pro Moskvu vzrostla důležitost strategické polohy blízkovýchodní oblasti, která se mohla snadno změnit v nástupiště proti naftovým polím na Kavkazu, Moskva se také snažila o oslabení britské pozice v této oblasti. Dosavadní sovětská snaha se tu uchytit narážela na přítomnost Velké Británie. Její pozice v Palestině po válce zeslábla a Palestina se stala nejslabším článkem jejího vlivu. Britská vláda v důsledku rostoucích nepokojů požádala v dubnu 1947 o zakončení svého mandátu uděleného jí pro toto území. Odstoupení Velké Británie z těchto pozic vytvořilo mocenské vakuum, Sověti ho chtěli využít a sami proniknout do této oblasti. Československo uznalo stát Izrael mezi prvními již 20. 5. 1948 a koncem července přijal prezident Gottwald prvního izraelského vyslance Ehuda Überalla.

Jestliže Moskva politicky podporovala sionistické hnutí, kalkulovala s tím, že si v samostatném státě Izraele zajistí převažující vliv. Tyto plány jí však nevyšly. Levicové proudy v Izraeli ve volbách nezvítězily. Vítězně z nich naopak vyšly síly, které se orientovaly na spolupráci s USA. Už na podzim 1948 se Moskva snažila protrhnout v Sýrii izolaci, do které se v arabském světě dostala. Současně se v SSSR začala rozvíjet kampaň proti sionismu, která přerostla v antisemitismus. Tažení proti sionismu, které bylo odrazem změn sovětské politiky vůči Izraeli a její snahy protrhnout izolaci v arabském světě, vyvrcholilo v monstrprocesu s protistátním centrem v Československu, jehož obětí se stal i Otto Katz.

Z československých politických kruhů se na výrobě procesu a na politických vraždách nejvíc podílel předseda KSČ a prezident republiky Klement Gottwald. Svým spolupracovníkům říkal, že sověští bezpečnostní pracovníci mají zprávy, které oni neznají a také zprávy z Komunistické internacionály, takže je přesvědčen o naprosté správnosti obvinění. Věděl, že výrobu procesu stojí sověští poradci a jejich prostřednictvím zájem Moskvy. Nechtěl odporovat, aby se v honu na čarodějnice sám nestal obětí. Jakmile převzal

vůdčí roli v tomto mechanismu, musel se podřídit regulím jeho chodu. Patřila k nim i potřeba ukázat spiklence v nejhrošších barvách. Nevynést tresty smrti nebo udělit milost za této situace by podlomilo důvěryhodnost monstrprocesu, v Moskvě by to považovali za ochranu spiklenců a na Gottwalda by padlo podezření. Gottwald měl strach a jeho obavy zvyšovalo i povědomí o tom, že i o něho Moskva projevila zájem. Zvláště poté, co ve svém bytě odhalil odposlouchávací zařízení, o němž se domníval, že končí v sovětské centrále. U ostatních členů politického vedení KSČ působily tytéž motivy jako u Gottwalda a navíc jejich mocenské spory se Slánským. Nejvýznamnější pracovník tehdejší justice, Josef Urválek, vypovídal 16. 8. 1956 před rehabilitační komisí UV KSČ, že vyšetřování řídili sovětsští poradci, ve kterých viděl zkušené kádry sovětské bezpečnosti, které československým justičním orgánům předávají své zkušenosti. Dále ho přesvědčovaly „zejména znalecké posudky“. Podle své svědecké výpovědi věřil Urválek v pravdivost obvinění a navíc plnil stranický úkol. Na podzim 1948 začaly probíhat procesy politického zaměření. Politické procesy se rychle stávaly běžně používaným nástrojem a součástí politiky komunistické moci, zdomácněly jako jeden ze způsobů řešení sporů vyvolaných komunistickým režimem. Zůstala jim funkce nejvyššího stupně perzekuce odpůrců režimu. Měly zadržovat a vytvářet ve společnosti atmosféru strachu. Jejich úkolem bylo i politicky „vychovávat masy“. Funkcionáři bezpečnosti vystupovali v roli hlavních ochránců komunistické moci.

Masová nezákonnost v letech 1948 – 53 měla dvě etapy. První sloužila k zajištění únorového mocenského zvratu a k ustavení diktatury. Druhá etapa začínala dovršením ztráty občanských a politických práv a svobod. Kromě celospolečenského účinku byla nezákonnost namířena proti skupinám a vrstvám občanů jako, byli třeba skauti. Některé náboženské organizace (Armáda spásy, řeckokatolická církev, řády) byly zakázány či jinak likvidovány včetně jejich představitelů. Nezákonnost, kterou moc záměrně zaměřila proti středním vrstvám, se podílela na hluboké změně sociální struktury společnosti. Po církevních organizacích přišli na řadu představitelé soukromé městské výroby a po nich byly masové nezákonnosti uplatněny i při kolektivizaci zemědělství. Politické procesy byly vrcholným bodem masové nezákonnosti a v letech 1948 – 53 se staly běžným prostředkem oficiální politiky (*viz Příloha č. 14, pozn. OK*). Politickou koncepcí prvních politických procesů bylo dovršení Února 1948. Dokončovaly se procesy, které komunisté neúspěšně připravovali už před Únorem, a dále procesy, které měly odhalovat „přípravu kontrarevolučního puče“ organizovaného funkcionáři nekomunistických stran. Po vyrovnání se s Únorem 1948 se procesy zaměřily na poúnorovou emigraci a proti exilu. Největším z nich byl proces s údajnými vrahy majora NKVD A. Schrama zapleteného (stejně jako Otto Katz) do smrti

Jany Masaryka. Úsilí komunistů o ovládnutí armády bylo podmětem první vlny politických procesů s vojáky (1948-1950) a výstavba velké armády podnítila druhou vlnu (1950-52). K nejvýznamnějším z těchto procesů patřil soud s generálem Píkou v lednu 1949, který skončil jeho popravou. Úsilí moci o ovládnutí katolické církve provázela celá řada procesů s duchovními i laiky. Státní bezpečnost věnovala po Únoru 1948 stálou pozornost bývalým funkcionářům nekomunistických stran. Největším procesem tohoto druhu v poválečné ČSR byl proces „s vedením záškodnického spiknutí“, s M. Horákovou a spol. Soud začal 31. května a po devíti dnech vynesl rozsudek: čtyři tresty smrti, čtyři doživotí a pro pět odsouzených na 15-20 let vězení.⁵⁰ V letech 1951-54 proběhlo i několik politických procesů s vysokými komunistickými funkcionáři. Sovětské zájmy v těchto procesech prosazovali sovětské poradci, kteří se na jejich výrobě zvláště podíleli, zejména na hlavním monstrprocesu s tzv. protistátním spikleneckém centrem v čele s generálním tajemníkem R. Slánským.

Když po vykonstruovaných politických procesech v Maďarsku a Polsku Stalin žádal, aby i v Československu byli odhaleni „nepřátelé uvnitř strany“, k prvním prominentním členům strany patřili Otto Šling a Marie Švermová. Nelidským mučením byli dohnáni k nepravdivým výpovědím. Vše s vědomím a za účasti pozdějších obžalovaných. Frank ještě na svobodě vypovídal proti Slánskému, pak byl přinucen mučením k přiznáním. Pozvolna se vykonstruovala „škůdcovská síť“ s Ottou Šlingem v čele. Ten byl pro Stalina málo důležitý, a tak se uvažovalo o Clementisovi. Když však Stalin považoval i ministra zahraničí za příliš malou rybu na vůdce protistátního spiknutí, změnil se směr vyšetřování, výsledkem byl dán nový směr a z nich vyplynulo, že v čele škůdcovské a špionážní sítě stojí sám generální tajemník strany Rudolf Stránský. Klement Gottwald, jehož byl po mnoho let osobním přítelem, však dal přednost zachování vlastní mocenské pozice před jeho životem. Bez zaváhání podepsal rozsudek nad Slánským a deseti dalšími.

Rajkův proces v Maďarsku začal 16. září 1949. Gottwald a Slánský si uvědomili, že se nejen v Maďarsku a v Polsku, ale i v Moskvě čeká, co udělají v Československu. Již 3. října bylo Státní bezpečnosti přikázáno trvale sledovat V. Novotného a A. Simona, jejich telefon a korespondenci. V té době již lidé začali pociťovat důsledky hospodářských těžkostí a mnoho lidí snadno podlehlo klamu, že tyto nešvary jsou výsledkem záměrné činnosti „nepřátelské bandy“. Proto v československých monstrprocesech akcentovalo vedení komunistické strany ekonomické nepřátelské aktivity tak silně. Vedoucí politikové byli po zasedání ÚV KSČ v únoru 1951 spokojeni. Konečně měli spiknutí, které se vyrovnalo, Rajkovu a sami z něho vyšli se zdravou kůží. Ústřední postavou spiknutí se měl stát sám generální tajemník Rudolf

⁵⁰ K.Kaplan; Největší politický Proces; Ústav pro soudobé dějiny AV ČR Praha; 1995

Slánský a v politickém směru dominoval sionismus. O Slánského projevovali v Moskvě zájem již delší dobu. První krok k legalizaci vyšetřování na Slánského byl učiněn. London, který byl již ve vazbě, 14. července napsal „Po pětíměsíčním mlčení jsem se rozhodl k doznání...Vedoucím trockistického spiknutí v ČSR je generální tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský, jeho pravou rukou je Geminder, Švermová, Frank a Rais“ (*další London viz Příloha č. 15, pozn. OK*). Přímé výslechy na Slánského byly sice nepřímo povoleny, ale nic nenasvědčovalo tomu, že z nich vzejde podnět k jeho zatčení. Slibnější v tomto směru byl způsob odvolání Slánského z funkce generálního tajemníka strany. Jednal o něm ústřední výbor KSČ 6. září 1951 a rozhodl zrušit funkci generálního tajemníka a schválil Slánského jako místopředsedu vlády (*viz Příloha č. 16, pozn. OK*). Výslechy na Slánského sice probíhaly bez překážek, ale ani jeden neobsahoval „důkaz“, který by mohl být důvodem k zatčení. Záchrana přišla v podobě dopisu Velkému metaři. Ráno 9. listopadu 1951 překročil R. Nevečeřal hranici z Německa do ČSR. Byl agentem vojenské kontrarozvědky a přivezl tři dopisy, z nichž jeden měl předat Velkému metaři. Okamžitě po té, co se dopis dostal do rukou Státní bezpečnosti se sešli její důstojníci s poradci a určili, komu dopis patří. Účastníci porady usoudili, že tím „Velkým metařem“ je Slánský. Nazítří 10. listopadu předali kopii dopisu Stalinovi, ten neprodleně poslal ke Gottwaldovi speciálního posla s návrhem na Slánského zatčení. Rudolf Slánský byl zatčen ve své vile kolem jedné rodiny ranní po svém návratu z večírku u Zápotockých, a hned poté byl s roubíkem v ústech odvezen do ruzyňské věznice. Zatčením hlavy spiknutí začala druhá etapa výroby monstrprocesu. Šlo o to připravit politicky efektivní soudní přelíčení, vybrat správně skupinu obžalovaných a připravit ji na proces. K nejnáléhavějším úkolům patřilo vynutit na Slánském doznání k otřesným zločinům. Slánského cesta k doznání nebyla snadná, půl roku naráželi vyšetřovatelé na jeho odpor.

Ekonomická nepřátelská aktivita spjatá se Slánského vyzvědačskou činností musela být ovšem dokázána a podložena nějakými důkazy proti konkrétním osobám. Zatčen byl náměstek ministra zahraničního obchodu R. Margolius (12.1. 1952), náměstek ministra financí Otto Fischl, Josef Frank tajemník ÚV KSČ (23.5. 1952). 31.1.1952 se ocitl ve vězení Gottwaldův ekonomický poradce Ludvík Frejka a jako poslední oběť pro připravovaný proces byl 19.6. 1952 zatčen také André Simone – Otto Katz. Výslechy komunistických funkcionářů, z nichž bylo ustaveno centrum spiknutí, se rozjely na plno. Vyšetřování probíhalo podle regulí a praxe tehdy již běžně zavedené. Vyšetřovatelé používali fyzického násilí a psychického nátlaku (*viz Příloha č. 17, pozn. OK*), také uplatňovali apel na stranickou uvědomělost. Poté, co byl Katz zatčen a převezen do Ruzyňského vězení, pomáhali s výrobou jeho procesu

sovětští poradci Lichačev a Makarov.⁵¹ Prostřednictvím vyšetřovatelů vynucovali přiznání a sami se často zúčastňovali výslechů. Při vyšetřování Otty Katze uplatnili mnohé sovětské zkušenosti. K nejdůležitějším novotám patřily otázkové protokoly. Druhou novotou byly nepřetržité výslechy. Ty měly Ottu Katze rychle vysílit a přivést ho k tzv. bodu zlomu (*unavená Katzova tvář na policejní fotografii, viz Příloha č. 18, pozn. OK*). Nepřetržité výslechy podlamovaly u Otty Katze schopnost úsudku a vylučovaly promyšlení odpovědí. Otázkové protokoly umožňovaly, aby po nepřetržitém výslechu psychicky vyčerpaný člověk přijal v protokolu formulace, v nichž se sám nazývá nepřítelem či agentem imperialismu. Třetí novinkou zavedenou sovětskými poradci bylo svérázné obstarávání důkazů. Vyšetřovatel dostával vyšetřovaného bez důkazů, s čistým listem, a musel si důkazy obstarat sám. K tomu sloužily především výslechy a konfrontace. Před svou popravou psal Simone Gottwaldovi: „Když jsem byl zatčen, byl jsem ohromen, protože mně bylo hned řečeno, že jsem členem Slánského spiknutí a špión. Doufal jsem, že se mi podaří dokázat svou nevinu. Této naděje jsem se však vzdal v prvních třech dnech na základě toho, co mi bylo řečeno vyšetřujícím referentem a jeho nadřízeným štábním kapitánem. Referent mi řekl, že jsem vyloučen ze strany, že mé zatčení znamená, že strana mě již odsoudila, že nemám právo podávat důkazy, že když se nepřiznám, že mne budou střídavě s kolegou vyslýchat celo noc, a když se zhroutím, budu umyt ledovou vodou, vyhrožovali mi temnicí a bitím. Také na mne strašně působila výhrůžka, že bude zatčena moje žena, když se nepřiznám. Přes to vše jsem zůstal při pravdě a hájil svou nevinu. Během prvních 14 dní jsem však poznal, že to je marné, že referent nebere na vědomí, co mu říkám, a obrací všechno, i mé uznané práce proti mně. K tomu je nutno dodat, že štábní kapitán mi řekl, že jestli ti dva referenti, kteří vedou případ, nedocílí mého doznání, přijdou jiní. Rozhodl jsem se proto přiznat co si referent přeje“.⁵² Sovětští poradci, vyšetřovatelé i prokurátoři věděli, že žádné protistátní centrum neexistuje. Jeho konstrukci však považovali za důležitý předpoklad velkého procesu. Neexistující centrum konstruovali jako rozsáhlou organizaci s odnožemi. Každá oblast či odnož mocensky důležité činnosti potřebovala ve vedení centra svého zástupce, přičemž se musela zajistit převaha osob židovského původu. Výběr se dále řídil podle toho, jak kdo vypovídal, jaká byla u něho záruka, že vystoupí dobře u soudu a jak blízko má k hlavnímu obviněnému – R. Slánskému. Koncem 10. listopadu skončily všechny přípravy procesu, které zajišťovala Bezpečnost. Poslední slovo náleželo politickým institucím. Koncem října roku 1952 hovořil o

⁵¹ K. Kaplan; Zpráva o zavraždění generálního tajemníka;(MF 1992)

⁵² NA Praha; fond K. Gottwald; Poslední dopisy popravených

chystaném procesu Stalin s Gottwaldem, Zápotockým a Širokým při jejich účasti na XIX. sjezdu KSSS.

Státní prokurátor Josef Urválek žaloval Slánského, Gemindera, Frejku, Franka, Clementise, Reicina, Londona, Löbla, Hajdů, Margolia, Fischla, Šlinga a s nimi Simona – Ottu Katze z trestných činů velezrady vyzvědačství, sabotáže a vojenské zrady. Obžalovací spis měl čtyřicet stránek a Slánský a jeho společníci byli prezentováni jako zrádci komunistické strany a agenti západních zpravodajských centrál. Byli obviněni z toho, že chtěli Československo vytrhnout ze sovětského tábora a vrátit ke kapitalismu. Za tímto účelem vytvořili druhé centrum moci, připravovali spiknutí, rozestavovali své lidi do vedoucích funkcí, sabotovali politiku socialistické výstavby a spojenectví se SSSR a chystali odstranění Klementa Gottwalda. Zvláště vynikala antisemitská stránka politické koncepce, ze čtrnácti obžalovaných bylo jedenáct židovského původu. 20.-27. listopadu před senátem Státního soudu v Praze proběhl podle předem připraveného scénáře proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s R. Slánským, bývalým generálním tajemníkem ÚV KSČ. Proces měl velkou publicitu v rozhlase i v denním tisku, na 10 500 rezolucí ze závodů, úřadů a z jiných pracovišť žádalo nejprísnější tresty. Rozsudky, ve kterých figurovala v různých obměnách obvinění z velezrady, vyzvědačství, sabotáže a zrady, byly podle plánu vyneseny takto: 11 trestů smrti (R. Slánský, B. Geminder, L. Frejka, J. Frank, V. Clementis, B. Reicin, K. Šváb, R. Margolius, O. Fischl, O. Šling a také A. Simone) a 3 doživotní vězení (E. Löbl, A. London, V. Hajdů). Proces probíhal přesně podle scénáře. Prokurátoři a soudci kladli předepsané otázky, obžalovaní a svědkové odříkávali naučené odpovědi. Sedmý den soudního přelíčení pronesli prokurátor, obhájci i obžalovaní svá závěrečná slova a nakonec přistoupili obžalovaní. Mluvili krátce, jen odříkali vyšetřovateli připravený a naučený text. Přiznali všechny zločiny a vyslovovali se k navrhovanému trestu. Nikdo se nehájil a neprotestoval. A. Simone řekl jen: „Proto prosím soud o trest nejprísnější“.⁵³ O rozsudku se vůbec nediskutovalo protože „jedenáct špagátů“ navrhl sám Gottwald. 27. listopadu, vynesl předseda soudu rozsudek, přesně podle směrnic, které mu telefonicky oznámil Gottwald. Obhájci dostali za úkol přimět své klienty, aby se neodvolávali, protože to bude příznivě posuzováno při projednávání žádosti o milost. Nikdo se neodvolal. Jedenáct jich žádalo prezidenta republiky o milost. 2. prosince oznámili všem jedenácti Gottwaldovo rozhodnutí, že rozsudek bude vykonán druhý den ráno. Následovalo poslední setkání s rodinami. A. Simone – Otto Katz napsal podobně jako ostatní odsouzení poslední dopisy rodině (*viz Příloha č. 19, pozn. OK*) a Gottwaldovi. Dne 3. prosince 1952 od tří do šesti ráno byl André

⁵³ NA Praha; Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským; Praha 1953

Simone – Otto Katz a deset dalších spolu odsouzených popraven oběšením na nádvoří věznice Státního soudu v Praze (*viz Příloha č. 20, pozn. OK*). Popel popravených nasypali pracovníci Státní bezpečnosti do papírových pytlů a rozházeli ho po poli nedaleko Prahy.

Politickou tečku za procesem udělala oficiálně celostátní konference KSČ 16.-18. prosince 1952. Gottwald zde hovořil o velikém vítězství socialismu a vyvozoval politická poučení z odhalení a odsouzení spiklenců.

14. Závěr

Jak jsem v Úvodu naznačil, bylo mým cílem zviditelnit již „neznámého“ a zaníceného bolševika - typického aktéra první poloviny 20. století na levé straně barikády. Pracoval jsem s dostupnými prameny a s těmi, které jsem jako archivář vyhledal v Národním archivu ČR (a které jsou ostatně dostupné taky). Jaksi mimo hlavní proud mé práce jsem hledal důkazy o jeho skutečném agentství ve prospěch sovětské rozvědky. Myslím, že první úkol jsem v rámci své dovednosti splnil. Druhý „úkol“ je v plné míře nesplnitelný do chvíle, než se zcela otevřou archivy sovětských tajných služeb. A to se, soudím, nestane.

Otto Katz za dobu svého působení v mezinárodním komunistickém hnutí prodělal tolik politických procesů a čistek, že je s podivem, že mezi spiklence nebyl zařazen již dříve. Jen o vlasek unikl čistkám ve třicátých letech v SSSR a znovu byl pak v ohrožení při své činnosti v Německu a za občanské války ve Španělsku. Znal způsoby sovětských tajných služeb, a tak si zřejmě nedělal o svém osudu po zatčení žádné iluze. Snažil se všemi způsoby ušetřit svoji rodinu. Jeho manželku Ilsu Katzovou po procesu poslali za trest do Bruntálu na Moravě, kde pracovala jako údržbářka strojů. Když se politická situace v šedesátých letech začala uklidňovat, vrátila se do Prahy, kde bydlela až do své smrti na sídlišti Malešice. Otto Katz – André Simone byl rehabilitován až v roce 1963 (*viz Příloha č. 21, pozn. OK*).

Obrazová příloha:

1. Krátký životopis - součást archivního fondu
2. Rozhovor s Lenkou Reinerovou
3. Listy č. 1-2006
4. Inventář původu dokumentů
5. Záhadný jistebnický rodák - Jihočeské týdeníky - Magazín týdeníků Tábořsko;
Milevské noviny Písecké postřehy 33/2008 strana 3
6. Rodný list
7. Domovský list
8. Policejní záznamy
9. Životopis J. Plojhara
10. Ukázka typických životopisů – únor 1948
11. Varování Jana Masaryka před teroristy
12. Doklad o reorganizaci SNB
13. Zpráva o Masarykovi a únoru
14. Svobodná Evropa - Vězení
15. Výpisky z knihy A. Londona - Doznání
16. Svobodná Evropa - Slánský
17. Svobodná Evropa - Soudy
18. Foto Otto Katze
19. Dopis na rozloučenou
20. Úmrtní list
21. Útržky z rehabilitační zprávy

Hlavní informační prameny:

Archiv bezpečnostních složek MV ČR

Studijní ústav Ministerstva vnitra 319-27-34/162,297;

Národní Archiv Praha 42/K-15/8; 1-1/154;

Vojenský historický archiv Praha 24-13-13/245

Rozhovor s pamětníci a spolupracovníci Lenkou Reinerovou z 14. 2. 2008 v Praze

Použitá literatura:

Bartošek Karel; Zpráva o putování v komunistických archivech; Paseka; 2000

Churáň Milan a kolektiv; Encyklopedie špionáže; Libri; 2000

Jakoubek James V.; K výročí smrti Jany Masaryka; CS-club; 2007

Johnson Paul; Dějiny 20. století; Rozmluvy; 1991

Kaplan Karel; Zpráva o zavraždění generálního tajemníka; Mf. 1992

Kaplan K.; Největší politický proces; Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; 1995

Kosatík Pavel, Kolář Michal; Jan Masaryk pravdivý příběh; Mf. 1998

Neff Ondřej; Výročí vraždy Jana Masaryka; bulletin KDU – ČSL; 2001

London Artur; Doznání; Československý spisovatel, 1990

Pomocná literatura:

Bartošek Karel; Češi nemocní dějinami; Paseka; 2003

Budínský Libor; Deset presidentů; Knižní klub; 2003

Čapka František; Dějiny zemí Koruny české v datech; Libri; 1999

Dorazil Otakar; Světové dějiny v kostce; Jeva; 1993

Geiss Imanuel; Dějiny světa v souvislostech; Ivo Železný; 2002

Hotmar Josef; Když mlčí kastaněty; Naše vojsko; 1986

Kaplan Karel; Pět kapitol o únoru; Doplněk; 1997

Kaplan Karel; Nekrvavá revoluce; Mf. 1993

Kaplan Karel; Československo v letech 1945-1948 díl 1-3; SPN; 1991

Kaplan Karel, Kosatík Pavel; Gotwaldovi muži; Paseka; 2004

Kárník Zdeněk; České země v éře první republiky (1918-1938); Libri; 2003
Kolektiv autorů; Osudové osmičky; NLN; 1999
Kolektiv autorů; Dějiny zemí Koruny české; Paseka; 1992
Liehm A.J.; Rozhovor; Československý spisovatel; 1965
Middleton Haydn Heater Derek; Atlas moderních světových dějin; Odeon; 1999
Nechvátal Martin; Založení KSČ ve službách kominterny; Havran; 2002
Pečenka M. Luňák P. a kolektiv; Encyklopedie moderní historie; Libri; 1999
Regan Geoffrey; Kniha vojenských omylů; Knižní klub; 2004
Utitz Bedřich; Neuzavřená kapitola, Politické procesy padesátých let; Lidové nakladatelství
;1990
Vaculík Pavel; Komunistická perzekuce šlechty; Baset; 2004